

פרשת שלח לך

מה בפרשה: סיכום מתומצת של פרשת השבוע

המרגלים • הוצאת דבה • החטא ועונשו • המצוות בדרך לארץ • המקושש • וגם: מצוות ציצית • על כל אלו ועוד בפרשתנו המוגשת בלשון קלה וברורה

משהתקרבו בני-ישראל לארץ המובטחת, כדי מהלך של יום אחד בלבד, התקרבה גם שעת תחילת המלחמה עם יושבי הארץ. פחד הקרב עם העמים החזקים אחז בכל שכבות העם. רבים התאספו סביב משה ודרשו לשלוח מרגלים, כדי לסייר בארץ ולבדוק את אופי תושביה וכוחם. משה אומנם ידע שמסע המרגלים מיותר וסמך על הבטחת הקב"ה, אך מאידך חשש להכניס את העם בעל כורחם לארץ. לכן החליט לשאול את דעתו של הקב"ה. תשובת ה' הותירה את ההחלטה ביד משה: "שלח לך" - לדעתך.

משימת ריגול

משה הסכים לדרישות העם וזה בחר שנים-עשר אנשים, מראשי העם, שהיו מקובלים על כולם. לפני צאתם הטווה משה בפני המרגלים את מסלול הליכתם ופירט בפניהם את מטרות משימתם. יהיה עליהם לבדוק את סוג האנשים היושבים בארץ "החזק הוא הרפה, המעט הוא אם רב", האם מרוכזים הם בערי מבצר בעלות חומה, או שמא בערי שדה ומה סוג הארץ עצמה - "השמינה היא אם רזה".

ארבעים יום סיירו המרגלים בארץ כנען, לאורכה ולרוחבה. הם פגשו ביושביה ופחד תקף אותם למראה ילידי הענק שישבו בחברון. בדרכם חזרה לקחו מפירותיה המובחרים והגדולים של הארץ: את אשכול הענבים שהביאו איתם נשאו שמונה אנשים!

הוצאת דיבה

בהגיעם למחנה ישראל מסרו המרגלים דיווח מסכם על מסע הריגול שערכו. תחילה דיברו בשבח הארץ ואף הציגו דוגמאות שהביאו מפריה. יחד עם זאת הזכירו כי תושבי הארץ הם אנשים חזקים הגרים בערים הבצורות ויש בניהם גם ענקים. לפתע, באמצע דבריהם, קם כלב בן יפונה, בעלה של מרים אחות משה, והשקיט את כולם. הוא לא יכול היה לסבול את האיומים וההפחדות וצעק לעבר כולם: "עלה נעלה וירשנו אותה (את הארץ)!" דבריו התסיסו את המרגלים שתיארו את הארץ כאוכלת את יושביה, שעסוקים כל הזמן בקבורת המתים. "לא נוכל לעלות אל העם, כי חזק הוא ממנו", סיכמו הללו את מסקנות שליחותם.

החטא ועונשו

העם כולו, מפשרטיו ועד לשופטיו, נשא את קולו בבכי. שוב התאספו כולם סביב משה ואהרן והתלוננו: "למה ה' מביא אותנו אל הארץ הזאת? לנפול בחרב נשינו וטפינו יהיו לבז? (אם-כך:) הלא טוב לנו שוב מצרימה!" ה' גוער על עמו: "עד מתי ינאצוני (ירגיזוני) העם הזה?". בכוונתו להכות בעם ולבנות עם חדש ממשה רבנו. משה מפיל את תחינתו לפני ה', שלא יגרום לחילול שמו הגדול בעיני העמים, לבל יאמרו שאין ביכולת ה' להביא את עמו לארץ ולכן המיתם במדבר. "סלח נא לעם הזה כגודל חסדך" - מבקש משה.

ה' נענה לתפילתו של משה וסולח לעוון העם אך נשבע כי כל אנשי אותו דור המדבר, מגיל עשרים ומעלה, ימותו במדבר ולא יזכו להכנס ולראות את הארץ. כנגד ארבעים הימים שהמרגלים סיירו בארץ גזר הקב"ה על עם ישראל כולו ארבעים שנות נדודים במדבר, בטרם יכנסו לארץ. כצעד ראשון למימוש הגזירה מתים ביום אחד כל עשרת המרגלים שהוציאו דיבה רעה על הארץ. העם שרוי באבל כבד ונמצאים כאלה

פרשת שלח לך

שמגיעים עד כדי מעשה יאוש ; כמו אותם "מעפילים" שהחליטו לעלות - על אף גזירת הנדודים במדבר - לארץ-ישראל. משה צועק אחריהם: "אל תעלו, כי אין ה' בקרבכם", אלה לא שומעים בקולו ועמלק, שיושב בהר, מכה בהם.

מצוות בדרך לארץ

את הבטחתו לתת את ארץ כנען לנחלת עולם אין הקב"ה מפר וכאות לכך הוא מוסר ביד משה דינים שונים הקשורים בכניסה לארץ. בתחילה מפרט ה' את דיני המנחות, העשויות מסולת ובאות בנוסף לקרבנות, ונסכי היין.

החל מכניסתם לארץ מצווים בני-ישראל להרים תרומה מעיסת הבצק, לפני שיאפו ויאכלו ממנו, ולתיתו לכהן. היות וארץ כנען שורצת בעבודות אלילים מזהיר אותם הקב"ה פן יכשלו בחטא עבודה-זרה, המוזכר בראש עשרת הדיברות ואשר העובר עליו כאילו ביטל את כל התורה כולה. אם בכל זאת יתירו ראשי העם בלי כוונה את האסור, יהיה עליהם להביא קרבנות חטאת ועולה. כך גם דין היחיד שחטא בשוגג. אך אם חטא במזיד (מתכוון): "ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמה".

המקושש

לאחר שנצטוו על השבת שמרו בני-ישראל את השבת הראשונה על כל דיניה ודקדוקיה. אולם, כבר בשבת השניה נמצא אדם שחילל את קדושת השבת כשקושש (טלטל או תלש) עצים על אף שהתרו והזהירו אותו. עונשו נקבע על ידי הקב"ה בסקילה, "ויוציאו אותו כל העדה אל מחוץ למחנה וירגמו אותו באבנים וימות...".

ציצית

כדי להזכיר לכל אחד את חובתו בקיום התורה ומצוותיה נצטוו בני-ישראל במצוות הציצית, ככתוב: "וראיתם אותו זכרתם את כל מצוות ה' ועשיתם אותם". בגד הציצית הוא בעל ארבעה קצוות אשר מכל אחד מהם משתלשלים חוטים בצבע תכלת (במרצת הדורות נעלם מאיתנו סוד הכנת צבע התכלת ואנו מסתפקים בחוטי ציצית בצבע לבן)

ראיה רוחנית וראיה חיצונית

פרשת השבוע מספרת את סיפור המרגלים ומגלה לנו פן חשוב בתפיסת המציאות שלנו - הצורך בראייה פנימית שתחליף את הראיה החיצונית אשר בדר"כ מובילה לטעויות גדולות והשלכות ארוכות טווח.

פתיחה

אנו חיים בתקופה לא הגיונית, תקופה שיותר ויותר דורשת מכולנו לזנוח את ההסתכלות החיצונית לטובת הסתכלות פנימית. מסעי הקניות, הביילויים, הנסיעות לחו"ל כבר אינן משביעות את נפשו של אף אחד, ובסופן תמיד נשארת ריקנות מלווה בשאלות אל נוכח המציאות היומיומית הקשה. תורת הקבלה מלמדת אותנו שכל המציאות המורכבת של חיינו בנויה סה"כ משני חומרים - אור וכלי, שני מושגים בסיסיים שאותם אנו חייבים ללמוד. למעשה, יש רק אור וכלי, אורות וכלים, זה מה שמרכיב את כל הבריאה כולה. העבודה שלנו היא הכנת הכלים הנכונים בשביל לתפוס את המציאות של האור, את התענוג הגדול, בצורה הנכונה. הפרשה באה ללמד אותנו על ראייה אמיתית, ראייה אל הצורה הרוחנית של המציאות. לימוד על מעבר מראייה חיצונית וחיפוש תענוג באמצעות חמשת החושים שלנו, הפועלים מן החוץ פנימה, אל ראייה פנימית שמקורה בדעת ותפיסה חדשה-עתיקה של עולמנו. במרכז הפרשה עומד סיפור

פרשת שלח לך

שנים-עשר המרגלים. ננסה לבחון מה היה חטאם של המרגלים ומה היה הטבע הרוחני של שליחותם?

פעולת הריגול

דעות רבות יש במפרשים על פעולת המרגלים. עצם העניין של המרגלים, זה דבר טוב או לא טוב? האם ביציאתם היו אנשים כשרים או שמלכתחילה היו חוטאים? מה היתה תכלית יציאתם למשימה ומה היה חטאם הגדול שבעבורו נענש כל אותו הדור?

דבר ברור הוא שבמלחמה שולחים מרגלים כחלק מתכסיסי מלחמה. אבל המרגלים שמשה רבנו שלח זה היה עניין אחר. בצבא, כשמדברים על מלחמה ושילוח מרגלים זוהי פעולה חשאית ביותר ולא כפי שקורה בפרשה, שבאה משלחת גדולה של אנשים, נשים וילדים, ומודיעה למנהיגות שצריך לשלוח מרגלים, אלא הצבא עצמו מחליט לשלוח אותם, אנשי הצבא הם המקצוענים שיודעים מה לעשות. בסיפור שלנו זה בא מתוך העם והקב"ה מכבד את רצון העם. אפילו שידוע שתהיה טעות, צריך לכבד את רצון העם. בכל אופן, זאת ממש לא דרך של שליחת מרגלים לצורך מלחמה.

כתוב, "וַיִּתְּרוּ אֶת-אֶרֶץ כְּנָעַן". משה רבנו שלח משלחת של שנים-עשר אנשים מכובדים, תיירים, רבנים גדולים, נשואי פנים, והם הלכו עם כל הלבושים שלהם, עם המקלות שלהם, בטח גם הלכו עם ספרים, הרי לא ביטלו תורה. הסתובבו בחוצות הארץ, איזה מין ריגול זה?

תפקידם האמיתי של המרגלים

הרב שיינברגר שליט"א מכניס אותנו ישר בסוד הפנימיות ומסביר שתפקידם האמיתי של השליחים הנכבדים היה ללמוד את הצורה הרוחנית של ארץ ישראל ולהביא ציור של ארץ ישראל לעם השווה במדבר. המרגלים נשלחו לעשות מפות, לא מפות של מרגלים רגילים - איך להיכנס ולעשות מלחמה, אלא ציורים, איך להכניס נשמה בתוך ארץ ישראל.

מי שמבין בציור שכזה, זה אנשי צורה. הם יודעים לצייר בדיוק מה שהם רואים, לא צריכים לראות את המראה החיצוני, אלא לצייר ציור פנימי. כמו שהקב"ה מצייר צורה בתוך צורה. "וַאֲיֵן צוּר, כְּאַלְקִינוֹ" (שמואל א' ב' ב') - רש"י אומר, "אין צייר כאלקינו, הצר צורה בתוך צורה, מצייר צורה בתוך צורה, מכניס נשמה בבני מעיים".

הצדיקים מצווים להעתיק את מידותיו של הקב"ה. כפי שאומר הספר 'תומר דבורה', לא רק את מידותיו, אלא גם איך להתנהג לפי הספירות. להידמות לכתר, לחכמה ולדעת... אם הקב"ה הוא צייר, מי שרוצה להידמות לו, צריך גם כן להיות צייר. לא צייר כמו שאנו מכירים, אלא צייר שמכניס נשמה בכל דבר, צר צורה בתוך צורה. התפקיד היה לצייר את הצורה הרוחנית של הארץ על מנת שכאשר יגיעו עם ישראל, הם יגיעו לנשמת ארץ ישראל עצמה.

ארץ ישראל

בצורתה, לכאורה, ארץ ישראל היא כמו כל ארץ אחרת בעולם. מה שונה? יש אבנים, יש עצים, סלעים, הרים, נוף, הכל כמו בכל מקום. מסביר הרב שיינברגר שליט"א, העין הפשוטה אינה רואה הבדל. אבל הארץ הזאת היא בעצם לא ארץ אחת רגילה, אלא כל הארצות כלולות בה. לכן מי שמתבונן באמת, יראה שכל שטח קטן בה שונה כל כך, כל עיר זה כאילו מדינה אחרת. למעשה, כל כדור הארץ נמצא בתוך השטח של ארץ ישראל.

יש סיפור על יהודי פשוט שחי בחוץ לארץ ושם סיפרו לו שאבני ארץ ישראל מאירות כספיר. הוא היה תמים וכשבא לארץ ראה שהאבנים הם אבנים כמו בכל מקום. הוא לא התאכזב. הוא לא אמר ששיקרו לו ושזה היה דמיון, אלא הבין שהחיסרון נמצא בו. הוא לא רואה, לא זכה. הוא חי בצפת ועשה סיגופים ותעניות ארבעים שנה כדי שיזכה לראות את האבנים של ארץ ישראל כמו שהן. בסוף, ביום אחד, זכה, ראה שזה בדיוק כמו שסיפרו לו. הוא עשה סעודה גדולה ושמח עד אין קץ. (הרב שליט"א מכיר יהודי, שהכיר זקן שהיה בסעודה הזאת). אנו לומדים שמי שרוצה לראות את ארץ ישראל במהותה האמיתית,

פרשת שלח לך

חייב לעבור תהליך של זיכור, לקנות את ה"עיניים האמיתיות".

תפקיד נשגב

עם ישראל צריך להיכנס אל הארץ. המילה להיכנס מרמזת לנו על תהליך של התכנסות, כניסה אל רבדים פנימיים. הרב זוננפלד זצ"ל אמר פעם, לחותנו ומורו של הרב שיינברגר שליט"א, הרב ברנדווין זצ"ל, על הציווי לאברהם אבינו, "קום התהלך בארץ לארכה", זה ראשי תיבות קבלה. הדרך לראות את ארץ ישראל זאת דרך כי המילים "קום התהלך בארץ לארכה", מקומה של הקבלה זה בארץ ישראל כי ארץ ישראל זה הפנימיות, עם הקבלה נכנסים לארץ ישראל. לכן תמיד אלה שנמשכו אל הפנימיות - האריז"ל, ר' יוסף קארו, ר' שלמה אלקבץ, הרמח"ל, כולם, נמשכו ובאו אל ארץ ישראל. היתה להם נשמה מבחינת פנימיות התורה וחיברו אותה לארץ שהיא מבחינת פנימיות התורה.

צריך עיניים רוחניות כדי לראות את המעלות העליונות של ארץ ישראל. צריך להיות במדרגה של 'אנשי צורה' המציירים צורה רוחנית בתוך הצורה הגשמית. הם אלו שמסוגלים להכניס נשמה בארץ ישראל. המרגלים נתבקשו לראות את כל הארץ, איך היא נראית, שמנה (שזה אותיות נשמה) או רזה (אותיות זרה "והזר לא יקרב"), איזו נשמה צריך להכניס בה?

עד בא המרגלים, היתה ארץ ישראל העליונה (בחינת נשמה) רק בכח, אבל לא בפועל. עכשיו צריך להוציא מהכח אל הפועל את כל מה שיש בארץ - כל התורה, הסודות, המשנה, החסידות, הפנימיות, מידות, מעשים טובים - לגלות את הקב"ה בארץ ישראל. שם הוא נמצא בכל נקודה קטנה. "אָרֶץ, אֶשְׁרָה" אֶלְקִיךָ דִרְשׁ אֹתָהּ: תָּמִיד, עֵינֶיךָ אֶלְקִיךָ בְּהַ--מְרִשִּׁית הַשָּׁנָה, וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה" (דברים י"א ו"ב). אם יש עיניים אפשר לראות את ההשגחה הפרטית, את שם הויה בכל מקום וכל דבר, במיוחד בארץ ישראל. לשם כך נשלחו המרגלים. זה היה תפקידם הנשגב.

שליחות של ראיה

המרגל הוא העיניים של מי ששלח אותו. אמרנו שגם מרגל רגיל מצייר מפות, משחזר את תנאי המקום, איזה אנשים חיים שם, איזה ערים יש, מה האקלים והגיאוגרפיה של המקום, מצייר ציורים. הציור עושה שכל מה שהוא ראה, גם מי ששלח אותו רואה. המרגל ראה באופן בלתי אמצעי, והם רואים דרך האמצעי. האמצעי זה המרגל, הוא העיניים, ולכן שליחותו חשובה כל כך.

המרגלים ששלח משה מעבירים את הראייה שלהם לבני ישראל. תפקידם חשוב יותר ממרגלים רגילים כי הם צריכים לתת גם את הכח לראות את הדברים שלא נראים בגלוי. זוהי שליחות של ראיה. בכלל, אומר הרב שיינברגר שליט"א, 'לראות' זה כוחו של משה. כשמשה התחנן אל השם לראות את הארץ, "אֶעֱבְרָה-בָּא, וְאֶרְאֶה אֶת-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה" (דברים ג' כ"ה), השם אמר לו שהוא לא ייכנס אל הארץ, אבל, "עֲלֵה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה, וְשֹׂא עֵינֶיךָ יְמָה וְצָפֹנָה וְתִימְנָה וּמִזְרָחָה--וּרְאֵה בְּעֵינֶיךָ" (דברים ג' כ"ז). משה נכנס אל הארץ בכח הראיה הפנימית. זה גם הכח שמשה ניסה להאציל על המרגלים.

ראיה שגויה

כשנכנסו המרגלים לארץ, עשה הקב"ה מגפה בקרב תושבי הארץ, כדי שיהיו עסוקים בקבורה ולא ישימו לב אל המרגלים. במקום לראות את זה בראיה פנימית ולהכיר בהשגחה, המרגלים פירשו זאת לרעה ואמרו, "אָרֶץ אֲכָלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא".

כמו כן, כשחזרו, בישרו המרגלים לעם על הענקים שיש בארץ. הם אמרו, "וַיְהִי בְּעֵינֵינוּ בְּתַגְבִּים, וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם". בגלל ראייתם המקולקלת, הם ראו את עצמם כחגבים ואף הוסיפו שכך גם היינו נראים בעיניהם. לעיתים הראיה הלא נכונה של האדם יכולה לגרום לו לעוות את כל מראה המציאות.

גילוי אור החכמה

פרשת שלח לך

אמרנו שהבריאה מורכבת מאורות וכלים וזה גם מתקשר לזמן המיוחד בו הגיעו המרגלים לארץ, זמן המרמז על תכלית עבודתם. כתוב, "וַיָּמִי, בַּכּוֹרִי עֲנָבִים". ביכורי ענבים זה עניין של ראייה גם כן. ענבים זה אותיות 'בם עין'. בקבלה עיניים מרמז על ספירת החכמה, מרמז על אור החכמה. אומר הרב שיינברגר שליט"א, אור החכמה הוא החיות של העולם. אם יש חכמה, יש הכל, אם אין חכמה אין כלום. אם יש לאדם חכמה, יש לו את כל החיות של המציאות, כל התנועה של המציאות זה תנועת החכמה, זה כל העונג. התענוג שבפרי זה המיץ שלו, כל השאר זה לבושים וצורה. עצם הדבר זה המיץ. העצמות זה החכמה, כל השאר זה לבושים על אור החכמה. בחכמה יש הכל, יש חיים, יש תענוג. יש עשר ספירות ובספירות צריך לחבר בין המשפיע והמקבל, שזה נקרא תפארת ומלכות, כי בזיווג זה יש גילוי של אור החכמה בעולם. אבל, כאשר עושים פירוד בדברים אלה, אז אין גילוי נכון של החכמה ולא רק שהיא לא עוזרת, אלא להפך. כתוב, "חֲכָמִים הָמָּה לְהַכֵּעַ, וְלְהִיטִיב לֹא יֵדְעוּ" (ירמיהו ד' כ"ב). במצב כזה מוטב לאדם להיות שוטה ולא חכם. אחד שהוא רשע - עסוק ברצון של עצמו - עדיף שיהיה שוטה. אם הוא חכם והוא עושה פירודים ע"י היישות והגאווה שלו, אז הפירודים גדולים ומזיקים יותר. לכן עדיף שיהיה שוטה ולא יקלקל כל כך הרבה.

הכנת הכלי לאור

כבר אמרנו שארץ ישראל אינה ככל הארצות, זו היא ארץ של חכמה, שנאמר עליה בגמרא, "אזירא דארץ ישראל מחכים" (נזיקין, בבא בתרא). בשפה שלנו, זאת ארץ עם הרבה יותר אור מכל מקום אחר וצריך לדעת איך לקבל את חכמת א", צריך הכנה גדולה לזה, צריך להכיר אותה לפני שנכנסים אליה. זה היה תפקיד נוסף של המרגלים, להכין את הכלי של עם ישראל לקבלת החכמה שבארץ ישראל. כתוב בדניאל, "יָהֵב חֲכָמָתָא לְחַכְמִין, וּמַנְדְּעָא לְיָדָעִי בִּינָה" (דניאל ב' כ"א) וכתוב, "וּבְלֵב כָּל-חֲכָם-לֵב, בְּתִתִּי חֲכָמָה" (שמות ל"א ו'). מה זאת אומרת? נותנים חכמה למי שהוא כבר חכם לב. כן! חכמת הלב היא הכנה לחכמה. צריך יראה, אהבה, תיקון המידות, כדי שהחכמה תכנס בכלים הנכונים, בלבושים הנכונים, בצורה הנכונה. על זה נאמר, "אם אין דרך ארץ, אין תורה" (אבות ג' כ') - דרך ארץ זה תיקון המידות והתורה זה האור. האור הוא אחד אבל יכול לבא לביטוי בחיים שלנו לטוב או לרע, בהתאם להכנת הכלי. משל ליין - כתוב בגמרא, "יש שותה יין וטוב לו יש שותה יין ורע לו" (מסכת זרעים). תירוש זה תהי רש - זכה, נעשה לראש, לא זכה, נעשה לרש. אדם צריך את היין אבל כשהוא שותה הרבה, הוא לא עושה שום מלאכה, הוא עסוק בעצמו. כל הכסף הולך ליין והוא נהיה רש. אבל מי שיועד איך לשתות את היין, כתוב עליו, ש"העומד ביינו, יש בו מדעת קונו". מי שיכול להישאר שפוי ויציב בשתיית יין, יש בו מדעת קונו, זה המבחן. צריך שיהיה יין המשמח ולא יין המשכר. כולנו מחויבים להיות בבדיקה תמידית - איזה כלי יש לנו לקבלת היין, אור החכמה? האם את עצמי אני מהנה או שהשתייה היא לשם מצוה? מה המידות שלי? קבלה לעצמי או השפעה? אני רואה רק את עצמי או שאני רואה את התכלית?

הסתלקות האור

כאשר המרגלים חוזרים ממשימתם ומסיתים את כל העם כנגד משה, מעשיהם גורמים לגזירה קשה של כליה על עם ישראל. משה רבנו נושא תפילה אל השם ומנסה ל'שפר' את המצב בשביל עם ישראל. בתפילתו משה אומר, "וְעַתָּה, יִגְדַּל-נָא כַּח אֲדָנִי, בְּאֶשֶׁר דְּבַרְתָּ, לְאִמְרִי". המילה 'יגדל' כתובה עם י' רבתי, י' גדולה. יש מספר מקומות בתורה שישנן אותיות גדולות ואותיות קטנות יותר מהגודל הקבוע. האות י' מרמזת על החכמה, אור החכמה. רבנו בחי מפרש את דבריו של משה, "ועתה יגדל נא כח, יושפע וימשך הכח הפנימי במידות ולא יסתלק למרום מרומים". אמרנו שהמידות אלה הכלים לאור. חטא המרגלים גרם להסתלקות האור מהכלים. כל חטא שהאדם עושה גורם לכך וזה בעצמו העונש. כאן ההסתלקות של אור החיות היתה כה גדולה

פרשת שלח לך

שכאמור, עם ישראל נידון לכליה ח"ו. לכן משה מבקש בתפילתו, להמשיך את האור בחזרה אל המידות, בחזרה אל הכלים, על מנת להציל את עם ישראל מהגזירה. ה- י' רבתי היא כמו זריקת חיסון כנגד המצב הקשה שנקלעו אליו.

לפעול רק דברים של תועלת

המרגלים עשו נזק גדול לעם ישראל. אומר הרב שיינברגר שליט"א, יש עניין שכל הדברים שאדם עושה יהיו רק דברים של תועלת. כמובן שלא מדובר על הימנעות מעבירות, מזה האדם צריך להתרחק כמו מאש. אלא מדובר על כל דבר או דיבור שלא יכול להביא תועלת, פשוט לא להוציא אותו החוצה. הרמ"ק זי"ע אומר אם אדם קוטף עלה מעץ סרק, אפילו לא מדובר על עץ פרי, שלא יוריד את זה מהעץ אם זה לא יביא תועלת גדולה יותר. בסדר של הטבע, כשהצומח לוקח משהו מהדומם, הוא מעלה אותו, כשהחי לוקח מהצומח, הוא מעלה אותו, כך גם האדם, המדבר, מעלה את החי. לכן נאמר שלעם הארץ אסור לאכול בשר. אם הוא לא יודע איך להעלות אותו ולהביא תועלת, עדיף שלא יאכל.

בדרך שלנו, אין לעשות דברים בגלל שככה 'בא לי'. 'בא לי' להגיד לך ככה, לא חשבתי שתיעלב. תחשוב אם יהיה בזה תועלת או לא תהיה בזה תועלת. מילה מהפה זה הדבר היקר ביותר והבלתי הפיך ביותר. אתה בעל הבית על המילה לפני שאמרת אותה. אחרי שאמרת, אז כל העולם הם בעלי הבית, כל אחד יפרש את זה איך שהוא רוצה, אי אפשר להכחיש ולקחת בחזרה. היום במיוחד, הכל מוקלט. אומרים לו, הנה אתה אמרת, ומוציאים לו את המעיים. "סייג לחכמה שתיקה" (אבות ג' ט"ז). רק לחשוב על דברים של תועלת. משה שלח את המרגלים שיגידו דברים שיש בהם תועלת והם חזרו עם דברים מחוסרי תועלת. התאנה שהביאו מארץ ישראל, במקום להעיד על הטוב של הארץ, הפכה להיות תואנה.

תוצאה הרסנית

במקום הכי גבוה שיהודי עומד בו במהלך היום, אל מול עולם אצילות, בסיום תפילת שמונה עשרה, רגע לפני שאנחנו יוצאים מלפני המלך, אנו מוסיפים עוד בקשה קטנה, "אלקי, נצור לשוני מרע, ושפתי מדבר מרמה...", להראות כמה חשובה הזהירות בענין שמירת הלשון, שאנו מוסיפים אותה בשיאה של תפילה. חז"ל אמרו שנשמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים שלקתה על עסקי דיבה, שדיברה באחיה, בסיום הפרשה הקודמת, מפני שאותם רשעים ראו את מה שקרה למרים ולא לקחו מוסר (במדבר רבה). כשחזרו המרגלים, עמדו כנגד משה והוציאו דיבת הארץ בפני כל בני ישראל. אח"כ התפזרו והלכו איש אל שבטו והחלו להפיץ את שמועת השקר על ארץ ישראל. השמועה עברה מאוהל לאוהל, כפי שמספר לנו המדרש (במדבר רבה), עד שכל ישראל התחילו בוכים, "וַתִּשָּׂא, כָּל-הָעֵדָה, וַיִּתְּנוּ, אֶת-קוֹלָם; וַיִּבְּכוּ הָעָם, בְּלִילָה הַהוּא". הלילה ההוא היה תשעה באב.

על הבכיה הזאת אמר להם הקב"ה, אתם בוכים בכיה של חינוך, חייכם שאקבע הלילה הזה ליום בכיה לדורות. נגזרה הגזרה ובמשך ארבעים שנה, בכל תשעה באב היו מתים עוד אנשים מאותו הדור, עד שמתו כל הדור ההוא. אבל הגזירה לא הסתיימה שם כידוע. חורבן בית ראשון וחורבן בית שני קרו בתשעה באב, גם גירושם הסופי של יהודי ספרד היה בתשעה באב, גם הוכרז על מסע הצלב הראשון, מלחמת העולם הראשונה פרצה, גירוש יהודי גטו ורשה החל ביום הזה, ועוד פורענויות ר"ל.

אנו רואים את הכוח ההרסני של לשון הרע, הוצאת דיבה וכלל המעשים שאין בהם תועלת. התוצאות אינן מסתכמות רק באותו הרגע, כמו מרים שהפכה למצורעת בו במקום, אלא יש להן השלכה מרחיקת לכת והן יכולות להופיע גם זמן רב לאחר העניין עצמו. לכן נותן לנו דוד המלך את העצה התמידית, "בְּצַר לְשׁוֹנֵךְ מִרָע; וּשְׁפָתֶיךָ, מִדְּבַר מִרְמָה" (תהילים ל"ד י"ד).

סוף דבר

בסוף הפרשה מופיעה פרשת ציצית, כמו חתימה מרפאת לחטא המרגלים. כתוב בה, "וְלֹא-תִתְּרוּ אֶחָדִי לְבִבְכֶם, וְאֶחָדִי עֵינֵיכֶם", באותה הלשון שכתוב על המרגלים, "וּיתורו אֶת-אֶרֶץ כְּנָעַן". בראיית הציצית יש

פרשת שלח לך

סגולה לשמירה. הציצית היא כנגד כל המצוות - "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וַיִּזְכְּרֶתֶם אֶת-כָּל-מִצְוֹת ה' - שמירה עלינו שנזכה ללכת בדרך הישר ולא לנטות ימינה ושמאלה. אומר הרב שיינברגר שליט"א, "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וַיִּזְכְּרֶתֶם אֶת-כָּל-מִצְוֹת ה', וְעָשִׂיתֶם אֹתָם" - לא אותם, אלא אתם! אתם תעשו אותם, אתם. תזכרו שהמעשים שאתם עושים זה אתם, זה לא תנועה מחוצה לכם. כל תנועה שלכם זה מאתכם והיא תלך אתכם לכל מקום שתלכו. העצה היא, "וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים, לֹא לְקִיָּצָם" - תתקדשו ע"י המעשים שלכם. אדם יכול להיות קדוש כמו מלאך אם הוא ידע לשמור על החושים שלו, על הדעת שלו, על האמונה שלו. רבי שמעון בר יוחאי הסתכל עלינו, הדור האחרון, ואמר, אוי לדור ההוא ואשרי הדור ההוא. שני ניגודים בנשימה אחת. אם האדם עסוק בלימוד הפנימיות ומפתח לאט, לאט את הראיה הרוחנית, את היכולת לראות ולצייר את הצורה הרוחנית שיש בכל דבר, אז הוא יכול, גם בתקופה זאת, לחיות במצב של 'אשרי'. אבל אם הוא ממשיך להיאחז בצורות החיצוניות, להאמין רק לחושים שלו, להיתלות בהיגיון בלבד, אז חלילה הוא יכול למצוא את עצמו במצב של 'אוי'. ב"ה, שנזכה כולנו לראות את האור שבכל דבר, בכל מקרה, בכל מעשה ובכל אדם.

השיעור מוקדש לרפואת לימור בת עדנה, איילין שילה בת מרגרט בתוך שאר חולי עמו ישראל

השיעור מוקדש לעילוי נשמת הרב אברהם בן יהודה צבי זצ"ל, חנה שני בת שרה סרח ז"ל, גילה בת רחל ז"ל ת.נ.צ.ב.ה

מודעות - מרכז רוחני לקבלה וחסידות

רח' אחווה 24, נווה צדק תל-אביב

03-5100587

יום לשנה יום לשנה - מדת הדין או מדת הרחמים ? (יד, לד)

"במספר הימים אשר תרתם את הארץ ארבעים יום, יום לשנה יום לשנה תשאו את עונתיכם ארבעים שנה"

לכאורה המשמעות הפשוטה של 'יום שלנה יום לשנה' היא: כנגד כל יום שתרתם וסיפרתם לה"ר תסתובבו במדבר שנה תמימה. אלא שאם כן היה צריך להיות כתוב את ההיפך 'שנה ליום שנה ליום' ? עוד יש להקשות שהרי ידוע ש'לעולם מדה טובה מרובה על מדת פורענות' (סוטה יא) וכ' רש"י 'ועושה חסד - שאדם עושה לשלם שכר עד לאלפים דור נמצאת מדה טובה יתירה על מדת פורעניות אחת על חמש מאות שזו לארבעה דורות וזו לאלפים' וא"כ מדוע החמיר עליהם ה' פי 356 וגזר עליהם להסתובב שנה כנגד כל יום?

ומתרצים כי אדרבא, מדת הרחמים היא שאמרה 'יום לשנה' ולא ממדת הדין הוא זה, כי ע"פ מדת הדין מלבד זאת שהם לא יכלו להיכנס לארץ גם היה עליהם למות בתוך ארבעים יום רצופים וכך אף אחד מהם לא היה משלים את שנותיו לגיל 60 ובניהם היו נותרים ללא אב ואם ומנהיג.

ומצינו במשנה כי 'לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב' כי בו כלו מתי מדבר, ומבאר רש"י (תענית ל:) "שכלו מתי מדבר - דתניא כל ארבעים שנה שהיו במדבר בכל ערב תשעה באב היה הכרוז יוצא ואומר צאו לחפור והיה כל אחד ואחד יוצא וחופר לו קבר וישן בו שמא ימות קודם שיחפור ולמחר הכרוז יוצא וקורא יבדלו חיים מן המתים וכל שהיה בו נפש חיים היה עומד ויוצא וכל שנה היו עושין כן ובשנת ארבעים שנה עשו ולמחר עמדו כולן חיים וכיון שראו כך תמהו ואמרו שמא טעינו בחשבון החדש חזרו ושכבו בקבריהן בלילות עד ליל חמשה עשר וכיון שראו שנתמלאה הלבנה בט"ו ולא מת אחד מהם ידעו שחשבון

פרשת שלח לך

חדש מכוון וכבר מ' שנה של גזרה נשלמו קבעו אותו הדור לאותו היום יו"ט"

ונמצא א"כ כי מתי המדבר לא מתו במהלך כל השנה אלא ביום אחד בלבד - ט' באב (היום בו בכו בני ישראל בכיית חנם ונקבע כבכיה לדורות) וכך בכל שנה ושנה, כי השי"ת ברחמיו לקח את הגזירה שימותו ב-40 יום רצופים וקבע כי כל יום מן הארבעים ישובץ בשנה אחרת על פני ארבעים שנה וכך רק מי שהגיע לשנת ה-60 היה נפטר.

מעתה יובן פירוש הפסוק 'יום לשנה יום לשנה' היינו כל יום ייקבע בשנה אחרת וכך ירוויחו הרבה שנות חיים כי לארץ ישראל בין כה וכה לא יוכלו להיכנס, וגם בניהם יעדיפו להסתובב עוד 40 שנה עם הוריהם ומשפחתם מאשר להיכנס מיד ולחיות כיתומים חסרי משענת.

בהיתר ולא באיסור

"טוב לי פה, אבל המיטה לא נוחה לי," הודיע הישראלי שהחליט להצטרף ל'מנזר השתקנים', לאב המנזר, בפעם היחידה בשנה בה הותר לו לדבר. אב המנזר פוטר אותו בחיור: "נחליף לך את המזרן."

"הכרית שלי ממורטת ואיני מצליח לישון," סח בשנה השנייה. "נחליף לך את הכרית," הסכים האב. בשנה השלישית הייתה זו שמיכה קרועה שהטרידה.

בסופה של השנה הרביעית הודיע הישראלי: "הפעם אין לי אף תלונה, אך ברצוני לעזוב כאן." הנזיר גיחך בבוז: "הגיע הזמן, גם ככה מאז שהגעת אתה לא מפסיק להתלונן..."

"אסור. אסור. אסור. הכל אסור אצלכם, אין טעם לחיים." נשמעת הטענה מפי רבים שנחשפים לאור היהדות בצורה אקראית, או כאלו שמחליטים להתריס נגד הדת.

האם בעובדה שניתנו לנו 248 מצוות מעשיות, וכנגדם 365 איסורים - יש כדי להצדיק את טענתם? רשות הדיבור לתלמוד.

ילתא, אשתו של רב נחמן, שאלה אותו (חולין קט): כל מה שאסר לנו הקב"ה בתורה - התיר לנו דבר אחר לעומתו. לדוגמא: אסר לנו דם - התיר כבד כנגדו, אסר לנו חזיר - אולם מוחו של הדג הנקרא שיבוטא (והוא בטעם החזיר) הותר באכילה. רצוני לטעום טעם של בשר בחלב. הורה רב נחמן לטבחים שיצלו עבודה 'כחל- ' עטיני הפרה לאחר שחיטתה, שבהם יש חלב והם עשויים מבשר. [כמובן שהבישול צריך להתבצע באופן מסוים].

אז התשובה לשאלתנו, האם נכון שרוב מצוות התורה הן איסורים, די ברורה. ילתא מדגישה בדבריה "כל שאסר לנו הבורא בתורה - התיר לנו כמותו."! אם כן, אין זה משנה כמה איסורים יש, משום שכנגדם יש דברים המותרים.

כשלב שני ובנוסף לכלל זה, מובאים דבריו הנפלאים של רבי שלמה קלוגר. דבריו המוסבים על האמור בפרשתנו, לעניין ציצית, מובאים על ידו ככלל בסיסי לחינוך ילדים, אך סבורני שעבורנו, כבוגרים, יתרמו הדברים לא פחות.

פרשת שלח לך

"וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ד' ועשיתם אותם, ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" (טו, לט). ישנה הקבלה ברורה בין המעשה שמותר לעשות לבין המעשה אשר לא ייעשה: "וראיתם אותו", כנגד, "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם."

כדי שאב יוכל לאסור על בנו פעולה מסוימת, מסיבה חינוכית, חובה עליו לתת לילדו אלטרנטיבה המתירה מעשה דומה. שהרי אי אפשר לאסור על הילד פעולה אקטיבית בלא למצוא לו תחליף הגון. בכך נגרום לו לחפש תחליפים בחוץ, כי חוק הוא בבריאה "הבטלה מביאה לידי שעמום והשעמום מביא לידי חטא."

אם כן, מה יעשה הבן ולא יחטא?!

לכן, מחנכת התורה, בבואך לשלול פעולה אסורה - תדאג למצוא את הפעולה המקבילה שאין כל חשש בעשייתה. ואם תציג בפניו תוכן חיובי, בגדר "וראיתם אותו", אזי תוכל להורות לילד "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם."

כלל חשוב זה, אמור להתקבע בתודעתנו כאמצעי עזר נפלא להתגברות על פיתויי היצר. אם יש אופציה ליהנות בהיתר, מדוע לפזול לכיוון השלילי?

ישבתי עם חבר ותיק לשיחה בענייני עבודת ד', שיחה פתוחה 'ללא כפפות'. אמרה זו של הגר"ש קלוגר עלתה בשיחה וגרמה לבן שיחי התפעלות עזה. ואז הצגתי בפניו שאלת תם: 'לפי האמור, יוצא שהיצר הרע צריך לצאת לפנסיה. משום שלכל עבירה שהוא יציג, אנו נדרשים רק למצוא את הפעולה המותרת המקבילה. אז איך זה שאנו עדיין חוטאים?'? הוא הנהן בראשו בהסכמה.

והמסקנה נוקבת. עצתו של היצר לחטוא, אמנם מותרת לנו מעשה אקטיבי חילופי המותר לחלוטין. אך ההבדל ביניהם, שההנאה המותרת מהנה. אבל זה לא 'מותג'. זה 'חיקוי'. יתירה מזו: "מים גנובים ימתקו", הריגוש שבדבר האסור מעלים מעינינו את ההיתר.

אנו רוצים את מלוא ההנאה שניתן להפיק ממעשה חומרי. לו השכלנו לחשב כמה מושלמת ונהדרת היא ההנאה שאותה נקבל רק מההתגברות על המעשה האסור, וכבונס תתווסף לנו הנאה מהמעשה החומרי המותר שכנגד - היינו מתגברים ונהנים ללא גבול.

שבב נוסף למחשבה: כמה גדולים חסדיו יתברך. גם את המלחמה בין מותר לאסור הוא גימד עבורנו לממדים כה זעירים של התלבטות בין מאה אחוזי הנאה כאן ועכשיו, לתשעים אחוזי הנאה כאן, פלוס אלפי אחוזי הנאה בעוד זמן לאחר הניצחון.

ואנו בוחרים שוב ושוב בסוכרייה הנוצצת ולא בשטר הירקרק של מאה הדולר...

חטא המרגלים

פרשת השבוע המספרת את סיפור המרגלים, יש בה אין ספור השלכות אקטואליות לאירועים ולוויכוחים המתחוללים בתוכנו בזמן הזה. כאז כן עתה, אותו ויכוח בין המאמינים ביכולת ה' לבין הנבהלים מעמי הסביבה. כאז כן עתה, אותו עימות בין אוהבי ארץ ישראל לבין מוציאי דיבת הארץ רעה.

פרשת שלח לך

חטא המרגלים הוא החטא הקשה ביותר שחטא עם ישראל במדבר, חטא שהיה יותר חמור אפילו מחטא העגל. חטא העגל, בזה שלא השמידו אותם על אתר, נמחל במידת מה והקדוש ברוך הוא אומר למשה: "ועתה, לך נחה את העם אל אשר דברתי לך, הנה מלאכי ילך לפניך וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם". ואילו בעוון המרגלים נגזר עליהם כליון מוחלט: "אני ה' דברתי אם לא זאת אעשה לכל העדה הזאת הנועדים עלי, במדבר הזה יתמו ושם ימותו".

מפרשי התורה מחפשים את ה"עוקץ" של החטא, במה חטאו המרגלים שנגזרה עליהם כליה?!

שנים עשר מרגלים שולח משה רבנו. נשיא לכל שבט. האם לא די בשנים או שלשה מרגלים אשר ירגלו את הארץ עבור כל עם ישראל? האם בני ישראל זקוקים למספר מרגלים אשר יהיה זהה למספר השבטים? עובדה היא כי גם יהושע בן נון שלח מרגלים, אך הוא הסתפק בשני מרגלים. מדוע שלח, איפוא, משה מספר כה רב של מרגלים? גם מעמדם של הנשלחים מעורר תמיהה. למטרת ריגול לא נשלחים אנשים מפורסמים והידועים לכל. הריגול דורש מעטה סודיות וחשאיות מוחלטת וכאן נשלחים שמות מהשורה הראשונה: "כולם אנשים, ראשי בני ישראל המה". כולם נשיאים וראשי שבטים, מעמד שאינו נראה כהולם את התכונה הנדרשת לטובת הענין.

תפקידו של המרגל הוא תפקיד בטחוני. מצפים ממנו שיערוך רישום ומיפוי של המקומות הנוחים לכיבוש, שיברר את ריכוזי הצבא, מקומות הנשק וכו'. תאורי נופי הארץ, איכותה החקלאית של האדמה וגידוליה החקלאיים של הארץ הם מעבר למה שנדרש ממרגל, שכן דבר אין לאלו עם הנושא הבטחוני. כאן מבקש משה מהמרגלים ברורם של פרטים החורגים מתחומי התענינותו של מרגל: "ומה הארץ אשר הוא יושב בה, הטובה היא אם רעה, ומה הערים אשר הוא יושב בהנה, הבמחנים אם במבצרים, ומה הארץ, השמנה היא אם רזה, היש בה עץ אם אין".

באותה מידה תמוהה בקשתו של משה: "והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ". האם מראה התפוחים והענבים עשוי להשפיע על מהלך הכיבוש, שהרי המרגלים נדרשים להביא מיבול הארץ?!

מסתבר שקיים סוג אחר של מרגל המבקש לבדוק מקום מסויים אם הוא ראוי למגורים, והוא הנקרא: "תייר". התייר מבקש לברר על מזג האוויר, על פוריותה של הקרקע החקלאית ועל שאר תנאי המקום הנלוים. בפרשת דברים מספר משה על בקשת בני ישראל שקדמה לשילוח המרגלים: "ותקרבון אלי כולכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישיבו אותנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבוא אליהן". בקשה זו באה בעקבות דברים שאמר קודם משה: "ראה נתן ה' אלקיך לפניך את הארץ, עלה רש כאשר דיבר ה' אלקי אבותיך לך, אל תירא ואל תחת". בקשת הריגול נשאה חן בעיני משה אשר חשב כי כבושה של הארץ תהיה בדרך הטבע, שכן מסתבר כי הקדוש ברוך הוא לא ירבה בניסים לחינם. אך לא כן היתה דעתו של הקב"ה שגילה למשה שאין צורך בשילוח מרגלים מתוך מטרה צבאית לשם כיבוש הארץ, שכן העם היושב בה הוא עז והערים מבוצרות בביצורים חזקים והם יזדקקו לסייעתא דשמיא ניסית ורק בעזרתה יוכלו להכנס לארץ. אף על פי כן היתה הסכמה מה' כי יוכלו לתור את הארץ, לבדוק את טיבה ואת היותה ראויה למגורים: "שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען", שכן "אני נותן לבני ישראל" בדרך נס ואין צורך בריגול בטחוני. השליחות באה מתוך מטרה להחזיר לתודעת בני ישראל כי הארץ טובה מאד וכדאי לבוא אליה וממילא תהיה מוטיבציה גבוהה לכבושה, כי מה להם לטרוח בכיבוש חבל ארץ שאינו נראה להם?!

סגנון ריגול זה מבאר יפה את מספרם הגבוה של המרגלים – התרים. אילו היה מדובר בריגול למטרות צבאיות היה די במרגל אחד או שניים, כפי שנהג יהושע בן נון, אך כאן חיפשו את טובלת הארץ, בבדיקה

פרשת שלח לך

מעין זו היה עדיף שכל שבט ישלח את נציגו, שכן כל שבט היה מעדיף לשמוע את דבריו של נציגו השייך לשבטו. אפשר שפיסת קרקע מסוימת תהיה טובה לשבט אחד, אך אין בה כדי סיפוק לשבט האחר ולכן נשלחו נציגי כל השבטים כולם למעט שבט לוי אשר לא קיבל אחוזה בירושלם הארץ ולכן לא היה לו כל ענין בטיבה של הארץ.

ענין זה מבאר גם את הסיבה לבחירתם של אנשים בעלי שם, דבר שאינו מקובל בעולם הריגול, שהרי לצורך ריגול נשלחים אנשים בעלי זהות לא ידועה, אנשים שאינם נמנים בדוקא על מנהיגי העם, אך כאן היה מהצורך לשלוח את ראשיו של כל שבט ושבט, מנהיגים אשר השבט נתן להם את אמונו וסמך על כושר החלטתם שידעו לבדוק כראוי את עניניו של כל שבט ושבט.

ואכן, מסיבה זו נכנסו המרגלים - התרים לפני ולפנים וסרקו את מרכזי הארץ ובדקו האם טובה היא אם רעה, השמנה היא אם רזה..

המרגלים צדיקים או רשעים

מצד אחד אומרת הגמ' בסוטה (לד,ב-לה,א) 'וישובו מתור הארץ וילכו ויבואו- אמר ר"י משום רשב"י: מקיש הליכה לביאה, מה ביאה בעצה רעה אף הליכה בעצה רעה', ומצד שני נאמר במדרש רבה (במדבר טז,ה) '...מכאן שהיו צדיקים בפני ישראל ובפני משה' וכן פרש"י 'כלם אנשים- כל אנשים שבמקרא ל' חשיבות ואותה שעה כשרים היו' (במדבר יג,ג)?

ואפשר בפשטות לומר שכשניבחרו היו צדיקים אבל כשיצאו היו רשעים.

אלא שבמדרש ממשיך '...ואח"כ לסוף ארבעים שנה נהפכו ועשו כל הצרה' הרי שעד שחזרו לא היו רשעים?

ואולי אפשר שהלכו בעצה רעה אבל לא החליטו לגמרי שיוציאו דיבתה ולכן עדיין לא נחשבו רשעים. אולם נראה שיש בכך רמז לדברי הרב חיים דרוקמן שליט"א שמסביר שהמרגלים חטאו כי רצו לחיות רק בקדושה ולכן לא ליכנס לארץ הגשמית, מימלא מובן שכל רצונם היה לקדושה ולכן נחשבו צדיקים, אולם בפועל כשהמרידו נגד א"י בזה חטאו ולכן מאז נחשבים לרשעים.

אי נמי- ע"פ דברי הרב שלמה גורן זצ"ל שהסביר שיש 2 סוגי ריגול שאליהם נשלחו המרגלים (שזה ההבדל בין הסיפור שבבמדבר לדברים) אז מובן שבריגול של בדיקת הארץ אם טובה מהתחלה נחשבים לרשעים בזה, שהלכו בעצה רעה, אבל מצד הריגול להכנה לכיבוש הארץ בזה נחשבו צדיקים עד שחטאו והמרידו שלא ליכנס לארץ שבכך גם פגמו בריגולם לצורך כיבוש הארץ.

מואסים בארץ חמדה

פרשת המרגלים היא הפרשה הנדרשת ביותר מכל פרשיות התורה. זוהי פרשה שהאקטואליה לא פגה מאז ועד היום.

בעל העקידה מבאר שסרובם של המרגלים לעלות לארץ ישראל "לא היתה ממורך לב בלבד, אלא משום שהיתה מאוסה עליהם, וכמו שנאמר: 'וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה ... וידעו את הארץ אשר מאסתם בה'", ומוסיף לדבר על המשכם של חטא המרגלים בכל הדורות: "ומיאוס הארץ הוא הענין אשר עמד עלינו לכלותינו בכל הדורות, ובעבורו גלינו מעל ארצינו ונתרחקנו מעל אדמתנו, והיינו חרפה לשכנינו,

פרשת שלח לך

לעג וקלס לסביבותנו, ואין שום מבוא לשוב אל שלימותנו, כי אם בשובנו אליה".

בספרי החסידות מובא שההתקוממות של המרגלים נבעה מכך שעליהם לקבל על עצמם הגשמתן של תורה ומצוות בחיי הארץ, שהרי התרגלו במדבר ל"לחם שמים", וחשבו שאם ירדו לעולם המציאות - להשליט את התורה בחיי הארץ, זו ירידה ממדרגתם, הם לא הבינו כי האדם נשלח לעולם לשם מילוי צורך זה.

בעל ה"ערוך דבש" מפרש כי רתיעתם של המרגלים מכיבוש הארץ היתה בגלל פחדם מקדושת הארץ. הם טענו כי "ארץ אוכלת יושביה" - הארץ מכלה ואוכלת אנשים כמונו ואינה מאפשרת קיום אלא לצדיקים, ולעומתם טענו יהושע וכלה כי הארץ מוסיפה קדושה - "טובה הארץ מאד מאד". ומוסיף ה"חתם סופר" שזו היתה הסיבה שהעם האמין למרגלים ולא ליהושע וכלב, שהרי אם האנשים הצדיקים האלו לא יכלו לעמוד במדרגתם, כיצד יעמדו בה אחרים. גם העובדא כי יהושע יכניסם לארץ ולא משה, הוסיפה פחד על פחד, וזו גם הסיבה שכלב פתח לטעון כנגדם ולא יהושע, כדי למנוע לעז כאילו לכבוד עצמו הוא דורש. וכהסברו של בעל ה"משך חכמה" על הפסוק: "ויהס כלב את העם אל משה", כלב בא להדגיש להם שלא משה הוא הפודה ומציל, אלא אלוקיו של משה, כמו שאמר יהושע בעוברם את הירדן: "בזאת תדעו כי א-ל חי בקרבכם, והורש יוריש מפניכם את הכנעני".

לאחר שהתוכחות כלפיהם לא הועילו, לא הועילה חרטתם לאחר מעשה. מבאר ה"מגיד מדובנא" במשל לעשיר שהציעו שידוך לבנו, בת עשיר או בת רב. מצא בעיניו חן בתו של הרב, אבל בתנאי שהרב יתן לחתן מתנות יקרות, ואם לאו הוא יתחתן עם בת העשיר. סירב הרב להיענות לדרישה ואמר שאפילו אם יסכים כבר העשיר לוותר על דרישתו, לא ישתדך עמו בשום פנים ואופן. הוא נימק את סירובו בכך, שנוכח לדעת כי אין אדם זה מבין להעריך את ערכו של רב בישראל, ולא איכפת לו לקחת אשה לבנו גם אם אינה בת תלמיד חכם. אותו דבר קרה ביחסם של בני ישראל לארץ ישראל. ראה הקדוש ברוך הוא שלאחר ששמעו כמה דיבות על ארץ חמדה, מאסה נפשם ואמרו "טוב לנו שוב מצרימה", סימן הוא שאין העם מבין את ערכה של ארץ ישראל ודור כזה אינו מתאים לירושת הארץ, גם אם בינתיים הוא מתחרט ומוכן לעלות. אם חסרה הזיקה לארץ חמדה, אין תועלת בעליה ולכן: במדבר הזה יפלו פגריכם.

בשם הסבא מסלבודקא זצ"ל מובא שיש להיזהר ולא לפגום כלשהוא באהבת ארץ ישראל אף בדברים שהם אמת לאמיתו, ומציין את הגמרא במסכת כתובות המספרת על רב אמי ורב אסי שבימי החמה היו עוברים מהשמש לשבת בצל, ובימי הצינה היו יושבים בשמש, והכל כדי להתרגל לא להתרעם חלילה על ישיבת ארץ ישראל בכל תנאי שהוא. ומביא מעשה בצדיק אחד מהעיר חברון ששלח שד"ר לחו"ל לאסוף כספים לצרכי מצוה. בערב שבת הלך אתו יחד למקוה ושם שמע מפי השד"ר תלונה על המקוה כי היא אינה די יפה. מיד פסל אותו צדיק את השליח להיות שד"ר. אדם שרואה רע באיזה דבר שהוא בארץ ישראל, אינו מסוגל לחבב את ארץ ישראל על אחרים.

יהושע וכלב לא ראו אחרת מאשר ראו המרגלים, אבל הם הרגישו כי ראייתם אינה המימד הבלעדי להערכת הארץ. הטובה שבארץ ישראל היא ענין של תחושה עליונה ומי שלא ניחן בה, אינו מתאים ליישובה של הארץ, ולכן לא היתה תקנה לדור המדבר, אפילו אחרי שנתחרטו ורצו כבר לעלות. התורה מנחמת את ישראל על כשלונם בהעפלה ולדברי המפרשים באה פרשת נסכים לאחר פרשת העפלה לחזק ולנחם את העם, כי הארץ תהיה שלהם, ואין להם להתייאש מישועה

ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה כתרומת גורן כן תרימו אותה (טו,כ)

כתרומת גורן, שלא נאמר בה שיעור (רש"י).

פרשת שלח לך

דברי רש"י צ"ע, שהרי להלן (פסוק כא) פירש, "תתנו לה' תרומה לפי שלא שמענו שיעור לחלה נאמר תתנו שיהא בה כדי נתינה", ומבואר בדבריו דיש שיעור לחלה וכאן כתב שלא נאמר שיעור לחלה.

ונראה לבאר שבמצות הפרשת חלה נאמרו ב' דינים, האחד להפקיע שם טבל מן העיסה, והשני דין נתינה לכהן, ודיניהם חלוקים, דלהפקיע העיסה משם טבל לא נאמר בו שיעור כלל ואפילו משהו פוטר את העיסה משם טבל, אבל בדין נתינה לכהן נאמר שיעור מן התורה והוא אחד מכ"ד בעשירית האיפה, ורבנן הוסיפו בשיעורו אחד מכ"ד לבעה"ב ולנחתום אחד ממ"ח.

ולפ"ז מבוארים היטב דברי רש"י, דבפסוק כ' נאמר דין ההפרשה להפקיע העיסה משם טבל, ובזה לא נאמר שיעור כלל, ולכן כתב רש"י "כתרומת הגורן שלא נאמר בה שיעור", אבל בפסוק כא' דאיירי לגבי מצות נתינה לכהן, וכמש"כ "תתנו לה' תרומה" ובמצות נתינה לכהן נאמר בו שיעור נתינה, ושפיר כתב רש"י "שיהא בה כדי נתינה", כיון שבמצות נתינה נאמר שיעור.

ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה (טו,כ)

מסופר על רבי מאיר'קה ממיר ז"ל שנסע פעם אחת בדרך, וסר למלון להתפלל ולנוח.

בתוך כך באה שיירה של עניים שנסעו ממקום למקום, הרבה עגלות יחד עם נשים וטף. ראה רבי מאיר'קה בתוכם עני אחד, איש זקן שניכר על פניו כי מנקיי הדעת הוא.

בעלת הבית נתנה לעניים כיכר לחם ותבשיל לאכול. כל העניים ניגשו וחטפו ואכלו, אך אותו זקן הלך במתינות ולקח כלי לנטילת ידיים, בדק אותו היטב אם הוא כשר כהלכתו, ואחרי כן לקח פרוסת לחם ורצה לברך עליה "המוציא", אך הניחה בחזרה ולא בירך עליה, רק לקח כעך אחד וישב לאכול, ונטל מים אחרונים וברך ברכת המזון.

לאחר שהשיירה עזבה את המקום, ניגש רבי מאיר'קה לבעלת הבית ושאלה: מתי אפית את הלחם? "תמול שלשום" - ענתה. "התזכרי, אם הפרשת חלה מהלחם הזה?"

נבהלה האשה וקראה בקול: "אוי לי, כי שכחתי להפריש חלה". הבין רבי מאיר'קה כי אותו עני הוא איש אשר רוח אלוקים בו.

מיד, רתם עגלתו ורץ אחרי העניים והשיגם באמצע היער, והזקן איננו.

שאלם הרבי: איה הזקן אשר הלך אתכם? השיבו לו: למה זה תשאל על המשוגע הזה? הוא נטפל אלינו זה שבועות אחדים, באשר נלך - ילך ובאשר נליון - יליון, אך בשגעון יתנהג, פעם בפעם הוא הולך מאתנו לבין השיחים שביער, מתמהמה שם וחוזר אלינו. פעם בימות הקור הגדול ראה בריכה של מים קפואים ושבר הקרח וטבל במים שמתחת לקרח.

שאל אותם הרבי, לאיזה רוח הלך עכשיו, הראו לו והלך לאותו מקום ומצאו עומד תחת אילן, תפוס במחשבותיו ומראהו כלפיד אש.

ניגש אליו ואמר לו: רבי, ברכני! ביקש ממנו העני נדבה קצובה ונתן לו, ויברכהו. כששב רבי מאיר'קה לרבו רבי מרדכי מליכווטיש וסיפר לו את אשר קרהו, אמר לו הצדיק: אשריך שנתברכת מהקדוש רבי

פרשת שלח לך

לייב שרה'ס.

הפרשת חלה (טו,כ)

בפרשת השבוע נאמר ראשית ערסיתכם חלה תרימו תרומה

מצות חלה היא מצוה אשר נמסרה לנשים כדי לתקן את מה שחטאה חוה בעץ הדעת.

הבה נתבונן ונראה כי מצות חלה היא מצוה חשובה ביותר וכי חז"ל הפליגו במעלת מצות הפרשת חלה כל כך עד שאמרו בזכות שלושה דברים נברא העולם שנאמר בו בראשית ברא, בשביל חלה שקרויה ראשית עריסותכם, תרומה שנקראת ראשית דגנך, ובכורים שנאמר בהם ראשית ביכורי אדמתך.

המשותף לשלושת המצוות הללו הוא, שכאשר בא היהודי ליהנות מעבודת השדה, עבודות האילן ועשיית הלחם שהשקיע בהם עמל וטרח רבה, אומר לו הקב"ה המתן רגע אחד והתבונן שהכל מאיתי ואני נתתי לך את כל השפע הזה, ואל תעלה על דעתך חלילה שההשקעה שלך והידע שצברת הם שנתנו לך את התוצאות.

בשעת הפרשת חלה נחשוב על כך שהכל מיד הקב"ה והכל תלוי ברצונו, ולכן זמן הפרשת החלה הוא עת רצון להתפלל לפני מי שאמר והיה העולם שהוא זן, מכלכל, מרפא ומעשיר שישפיע שפע על כל הצריכים לך.

והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' את ה' הוא מגדף ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמה (טו,ל)

והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' את ה' הוא מגדף ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמה. כי דבר ה' בזה וגו' הכרת תכרת הנפש ההוא עונה בה (טו, ל-לא)

ויש לדקדק בכפילות הכתוב דאמר והכרתה ואח"כ חזר לומר הכרת תכרת וצ"ב.

ויש לבאר, דקי"ל אין מזהירין מן הדין וכתב מהרש"א דהטעם הוא משום דעון זה דלא כתיב ביה עונש להדיא חמיר טפי מעון המפורש בו עונש ולכן אין עונשין דאין די לזה בעונש שבועה"ז רק עונשו שמור לעוה"ב ע"ש,

ונראה דבזה יל"פ הא דאמרו ז"ל (ברכות ד, ב) כל העובר על דברי חכמים חייב מיתה, דכל מילתא דרבנן אסמכוהו אלאו דלא תסור,

וצ"ע דהא בלאוין המפורשין בתורה לא מצינו בהו מיתה ואי משום לא תסור אמאי חייב מיתה, דכל מילתא דרבנן אסמכוהו אלאו דלא תסור,

וצ"ע דדהא בלאוין המפורשין בתורה לא מצינו בהו מיתה ואי משום לא תסור אמאי חייב מיתה, אכן הביאור דבכל הלואין שבדברי תורה אין די בעונש בעוה"ז רק נענש לעוה"ב, ולעומת כן מילתא דרבנן קיל טפי ומה"ט נענש בעוה"ז,

והנה מדרך הרשעים הוא אשר במילתא דרבנן עובר יותר בפרהסיא שיכול לבזותם ולומר שאין זה מצוה

פרשת שלח לך

כלל אך אדברי תורה בוש הוא לומר שאינו מצוה ולכן יצביע יותר את מעשיו, ומעתה יבואר היטב, דזהו שאה"כ והנפש אשר תעשה ביד רמה ובתרגום דיעבד בריש גלי וכו' והיינו בפרהסיא אז את ה' הוא מגדף ר"ל דמיירי שעובר אדברי חכמים וכדאמרו ז"ל (פסחים כב, ב) את ה' וגו' לרבות ת"ח ועל זה ונכרתה מעמיו דהעובר על דברי חכמים חייב מיתה ומ"מ די לו בעונש זה שבעוה"ז,

אולם אם דבר ה' בזה ואת מצותו הפר כלומר שעובר על דברי תורה ממש, אז הכרת תכרת עונה בה דאף אם יענש בעוה"ז עדיין חמור הוא ולא נתכפר רק עונשו שמור לעוה"ב, וזהו דמתחילה אמר רק מקרב עמה דמיירי בעובר אד"ח ולזה סגי בעונש מקרב עמה היינו רק בעוה"ז וסיים עונה בה דמיירי בעובר אד"ת ובזה עונשו שמור עוד לעוה"ב.

ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת (טו,לב)

ובגמ' שבת (צו, ב) 'תנו רבנן מקושש זה צלפחד וכן הוא אומר ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש וגו' ולהלן הוא אומר אבינו מת במדבר מה להלן צלפחד אף כאן צלפחד, ויש להבין מנין לנו דוקא שצלפחד היה המקושש.

ויש בנותן טעם להביא מדברי הגמ' (בשבת קנ, ב) 'תנו רבנן מעשה בחסיד אחד שנפרצה לו פרץ בתוך שדהו ונמלך עליה לגודרה ונזכר ששבת הוא ונמנע אותו חסיד ולא גדרה ונעשה לו נס ועלתה בו צלף וממנה היתה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו, ע"כ. ומבואר דאותו חסיד שחשב לגדור פרצו בשבת חזר בו ולא עשאה מחמת שחשב עליה בשבת ולא רצה לבצעה ממחשבת שבת, ומשמיה דהאר"י מטו לומר דאותו חסיד היתה שורש נשמתו מנשמתו של המקושש עצים שנידון כאן למיתה בעקבות חילול השבת, שבמעשה זה בא לתקן חטאו שחילל את השבת ועתה אף דבר שעלתה במחשבתו בשבת לא רצה לקחתה.

ומבואר שם דאירע לו נס ועלתה לו צלף חד שהיה חד, וטעם הדבר שדוקא עץ זה עלה לו י"ל דבא לרמז על שמו שהיה צלפחד ועל ידי עץ זה נתגלה כי צלפחד הוא זה שחילל את השבת ועתה שתיקן חטאו זכה ונעשה לו נס זה.

ואם כנים אנו יש להבין בזאת דברי הגמ' (בביצה כה, ב) ג' עדים הם וכו' וי"א אף צלף באליונות, וברש"י שם כתב לא ידעתי מה עזות יש בו בצלף, יעו"ש. ולדברינו י"ל דהן הן הדברים שמכאן נראית עזותו של הצלף שניאות להראות לעולם כולו מי הוא אשר חילל את השבת ועתה תוקן חטאו ולכך נקרא הצלף בל' עזות.

ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת (טו,לב)

יש לדקדק מדוע נשנה בפסוק 'ויהיו בני' במדבר' קודם שהתחילו פרשת מקושש עצים, דמה השמיענו בזה. והבעל 'שפתי כהן' ביאר שמקושש זה שראה במו עיניו גודל קדושת השבת, שבכל יום מימות החול יורד המן ובש"ק הוא אינו יורד והכינו את אשר יביאו, ובע"ש היה יורד לחם משנה, ואעפ"כ חילל את השבת, לכן מדגישה התורה ויהיו בני' במדבר.

ויש שהביאו עלה דברי הירושלמי סנהדרין (ח), שמצאו את המקושש כשהוא תולש עצים מן הקרקע, ותנן במס' (שבת קל, א) ועוד אמר ר"א כורתין עצים לעשות פחמין לעשות כלי ברזל למילה בשבת.

פרשת שלח לך

והנה (בפסחים מו, ב) כת' התוס' (בד"ה רבה וכו' בסו"ד) וא"ת אי אמרינן 'הואיל' ומקלעי אורחים, א"כ בטלת כל מלאכת שבת הואיל וראוי לחולה שיש בו סכנה, וי"ל כיון דלא שכיח כלל לא אמרינן הואיל עכ"ל.

וכוונת דבריהם שאליבא דרבה דס"ל דהאופה מיו"ט לחול אינו לוקה מטעם 'הואיל' ויבואו אורחים ועדיין יו"ט ויאכלו מה שאפו, א"כ המבשל בשבת ג"כ לא יתחייב מיתה הואיל ויזדמן חולה שיש בו סכנה ועליו מחללין את השבת ויתנו לו לאכול מה שבשלו, ותירצו התוס' שחולה שיש בו סכנה לא שכיח, ולכך לא אמרינן 'הואיל'.

אמנם מילה שפיר הוי שכיח, ומכיון שאליבא דרבי אלעזר שכורתין עצים בשבת לעשות מהן פחמים לעשות כלי מילה, ולר"א אם המקושש שמצאו את המקושש כשהוא תולש עצים מן הקרקע כמפורש בירושלמי, וכן שנינו במס' (שבת צו) במתניתא תנא 'תולש היה', ואליבא דר"א דמילה דמכשירי מילה דוחים את השבת, נימא הואיל ומקלעי מילה, ובעצים שתלש ישתמשו לצורך מילה, לכן כתבה התורה 'והיו בני ישראל במדבר' שלא מלו במדבר, א"כ א"א לומר 'הואיל' ומקלעי מילה דליכא מילה במדבר, ולפיכך נדון בעונש מיתה.

ויש להעיר בזה, דאפילו אם ברית מילה שכיח בשבת, אבל שהמוהל לא יהיה לו סכין של מילה אלא ע"י פחמים הוא יכין חתיכת ברזל לסכין בשביל מילה זהו בודאי לא שכיח, ואפילו פחות מחולה שיש בו סכנה, וצע"ג דלדבריו נמצא דאיכא מילה לר"א, עבור תולש בשבת פטור, ובאמת ודאי דאין זה שכיח שלא יהיה סכין מילה.

ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם (טו, לח)

וברש"י (בסוף הפרשה) ושמונה חוטים שבה כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים, ע"כ. והקשו דבפרשת (בשלח יד, ה) כתב רש"י שישראל אמרו שירה ביום שביעי.

ונראה לומר, דהנה נחלקו (ברכות ט, א) ראב"ע ור"ע במצות אכילת פסח, ראב"ע סבר עד חצות דחפזון מצרים היה בלילה, ור"ע סבר כל הלילה דחפזון דישראל היה ביום, ובביאור פלוגתתם כתב הבית הלוי (פ' בא) דפליגי אימת היה עיקר הגאולה, דלראב"ע העיקר היה בלילה ולר"ע העיקר ביום ע"ש, והנה במדרש איתא דבשעת מכת בכורות אמר להם פרעה בלילה הרי אתם ברשותכם הרי אתם עבדים של הקב"ה, ע"כ. ומבואר שהגאולה היתה בלילה שכבר נעשו עבדים של הקב"ה, ויש להבין שיטת ר"ע שהגאולה היתה ביום, ונראה עפ"מ ש"כ בבית הלוי (פ' שמות) דבמצרים היו שתי שעבודים שעבוד הגוף ושעבוד הנפש ע"ש. והנה אף אי נימא שהיתה גאולה בלילה הרי למעשה עדיין לא יצאו שהיו עוד במצרים כל הלילה, וזהו שיטת ר"ע שהגאולה ביום והיינו גאולת הגוף דאף שגאולת הנפש היתה בלילה אך גאולת הגוף היתה רק ביום ואזלינן בתר הא, אולם לראב"ע כיון שעיקר הגאולה היא גאולת הנפש וזה היה בלילה אזלינן בתר הא, עכ"פ נמצא דלכו"ע גאולת הנפש היתה בלילה.

והנה במד"ר עה"פ (קהלת יא, ב) תן חלק לשבעה וגם לשמנה, איתא זה דור שמלמשה לשבעה. ויל"ע אמאי מל משה לשבעה, ובספר פנים יפות (פ' בא) כתב דקודם מתן תורה הלילה הולך אחר יום שלפניו, וממילא הנולדים בלילה נימולו ליום השביעי דהלילה שנולדו הולך בתר יום שלפניו וסברו שיום ז' הוא יום השמיני ואכן אחר מ"ת הוא יום שביעי, עכ"ד. והנה רש"י כתב כאן שציצית בא לרמז על הגאולה שהיתה בלילה והיינו גאולת הנפש, דכתב פתיל תכלת על שם שכלו בכורות ומכתם היתה בלילה וכן צבע תכלת דומה לרקיע המשחיר לעת ערב, ע"כ. וכיון שקודם מ"ת הלילה הולך אחר יום שלפניו זהו שהמשיך רש"י

פרשת שלח לך

וכתב דשמונה חוטין כנגד השמונה ימים שהו משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה דכשאמרו שירה דכשאמרו שירה ביום ז' כבר היה יום השמיני מיציאת דגאולת הנפש היתה בלילה ואזלינן בתר יום שלפניו, באופן דלמנינם היה יום השמיני אך באמת היה יום ז', וא"ש.

ובאופן אחר מבאר מהרי"ד מבעלזא עפ"מ דאיתא בזהר (ח"ב דף לח) תנינן כתיב היום אתם יוצאים וכתיב הוציאך ה' אלוקיך ממצרים לילה, אלא תאנא ויקרא דפורקנא דישראל לא הוה אלא בלילה, דליליא שרא קטרין ועבד נוקמין ויומא אפיק לן בריש גלי, הה"ד יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים, ע"כ. ומבואר דעיקר הנס היה בלילה ורק שנתגלה לעין כל ביום שאחריו, ולפ"ז י"ל דהכא מנה שמונה ימים היינו מן הלילה שהוא עיקר הנס, והתם דנקט שאמרו שירה ביום ז' היינו מעת שנתגלה הנס שהוא ביום ולא סתרי אהדדי.

ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם (טו,לט)

וברש"י העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירות, ע"כ. מבואר דהסדר הוא קודם ראיית עיניים ואח"כ חמדת הלב הנגרם מראיה, וצ"ב דא"כ אמאי בפסוק הקדים לב לעין.

וי"ל דהן אמת ראיית העין קודמת וגורמת לחמדת הלב, אלא דהכא איירי על מה שכבר שלט בהם העין וכעת כבר הלב חומד, ולזה צריך להלחם כעת קודם בחמדת הלב שגורם לגוף שיעשה העבירה, ולזה אמר שע"י מצות ציצית יזכרו מצות ה' ועי"ז ילחם בחמדת הלב שזה כעת הגורם לגוף לעבירה. ובמלחמה כנגד חמדת הלב ממילא שהוא כנגד ראיית העיניים.

וראיתם אותו (טו,לט)

הנה רשב"י למד מכאן (במנחות מג): וראיתם אותו "פרט לכסות לילה". וכ"פ הפוסקים. וכ"כ השו"ע (סימן יח). אך הנה נחלקו הראשונים בפירוש הדבר כי הרמב"ם מפרש שאין הדבר תלוי בבגד אם שייך ליום או ללילה אלא הכל תלוי בזמן, שכל מה שלובש "ביום" חייב ומה שלובש "בלילה" פטור. ואילו לדעת הרא"ש, תלוי הדבר ב"כסות", שאם הכסות מיוחדת ללילה פטור אפילו הוא לובשו ביום, ואם מיוחד ליום חייב אפילו לובשו בלילה. והובאו הדברים בטור וש"ע (סימן יח)

. נמצא לפי"ז כי הטליתות שאנחנו רגילים ללובשם, שהם כסות של יום (ע' בבית יוסף שם), א"כ לפי הרמב"ם אי אפשר לברך עליהם בעוד לילה אלא עד שיגיע זמנו. וכך מנהג העולם. הגם שלפי הרא"ש כסות כזה חייב בלילה ולדעתו יהיה אפשר לברך בלילה (וע' בבית יוסף שם שדחה דברי מהרי"א), אעפ"כ המנהג כיום כהרמב"ם.

ולכן בליל שבועות והושענא רבה נזהרים לבלתי להקדים לברך אלא עד שיגיע הזמן.

ואימתי הזמן, הנה בשו"ע (סימן יח ס"ג) כתב שזמנו בשחר "משיכיר בין תכלת שבה ללבן שבה". וכתבו אחרונים (ע' בכה"ח שם אות חי) שאין ברור הזמן. אלא שמנהג ירושלים לשער שהוא "שעה אחת" קודם צאת גוף השמש על הארץ.

והנה בליל שבועות והושענא רבה או ביוה"כ למתפללים בנץ החמה, אנחנו רואים שנעשים אגודות אגודות, שיש מחכים עד ארבעים דקות קודם הנץ, ויש חמשים דקות, וכאילו אין הדבר ברור להם. ואולי אין זה טוב

פרשת שלח לך

להיות מחולקים.

אבל נראה שדי להמתין עד ששים דקות או עד חמשים דקות קודם הנץ. והטעם לכך י"ל שהרי יש סברא שזמן ציצית הוא בעמוד השחר, וכמ"ש המרדכי והביאו מרן הב"י וכתב בשמו "דכן עמא דבר". והרי עמוד השחר הוא יותר משעה קודם הנץ (ובפרט בקיץ לפי שעות זמניות). וא"כ לשיטה זו אפשר בשופי להתעטף בברכה שעה אחת (ששים דקות) לפני הנץ החמה.

ועוד הלא כתבנו שלפי שיטת הרא"ש הכל תלוי בכסות, וא"כ אפילו בלילה אפשר לברך לדעתו, ואע"פ שאין נוהגים אלא כהרמב"ם, מ"מ הרי כלל גדול למדנו מרן הב"י (סימן תפט) שאפשר לעשות ספק ספיקא ולברך. ע"ש. וא"כ גם בענינו יש לנו "ספק ספיקא": והוא שמא מעמוד השחר אפשר לברך על הטלית. ואם תמצי לומר שהזמן הוא משיכיר בין תכלת ללבן שהוא אולי חמשים דקות קודם, אך שמא כסברת הרא"ש דכסות יום מברך בלילה, ולכן אפשר לברך, ובכך להקדים למצוה ולהרויח אותה. וה' יזכנו לקיים מצות ציצית בשלימות.

שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל וגו' (יג,ב)

יש להתבונן, מדוע כאן קרא הקב"ה לארץ 'ארץ כנען' ולא 'ארץ' סתם.

עוד צריך להבין, מדוע צריך להוסיף 'אשר אני נותן לבני ישראל', וכי יש ארץ אחרת שאינו נותן לבני ישראל.

אך הנה מצינו בגמ' (סנהדרין צא, א) 'כשבאו בני אפריקא לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון, אמרו לו ארץ כנען שלו היא, דכתיב 'ארץ כנען לגבלותיה', וכנען אבוהון דהנהו אינשי הוה, אמר להן גביה בן פסיסא לחכמים אלך ואדון עמהם וכו', נתנו לו רשות והלך ודן עמהם, אמר להם מהיכן אתם מביאים ראיה, אמרו לו מן התורה, אמר להם אף אני לא אביא לכם ראיה אלא מן התורה שנאמר ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו עבד שקנה נכסים, עבד למי ונכסים למי, וכו'.

הרי לנו, דבגלל שכנען עבד לנו מקללת נח לפיכך יש לנו זכות בארץ.

סיבה נוספת לזכותינו בארץ, פירש"י בריש החומש, דלמה פתח בבראשית כדי שאם יאמרו אומות העולם ליסטים אתם שכבשתם ארץ ז' אומות, נשיב להם כל הארץ של ה' היא, וברצונו נטלה מכם ונתנה לנו.

ולכן כשה' צווה לשלוח את המרגלים ביקש לציין את הזכויות שיש לישראל בארץ, ולכך אמר 'ארץ כנען' דכנען היה עבד לישראל ולכן ארצו של ישראל, ועוד סיבה 'אשר אני נותן לבני ישראל', אני ה' קדמונו של עולם וכל העולם כולו שלי היא, וברצוני לקחתי מהם ונתתי לכם.

שלח לך אנשים (יג,ב)

וברש"י למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים לפי שלקתה על עסקי דיבה שדיברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר ע"כ. ויש לדקדק בהא דנקט לשון ראה ולא סגי לומר שמעו ולא לקחו וכדומה וצ"ב.

וי"ל בביאור הדבר, דאיתא (ברכות ה, ב) א"ר יוחנן נגעים ובנים אינן יסורין של אהבה, והתניא מי שיש בו אחד מד' מראות נגעים אינו אלא מזבח כפרה, ומשני הא בצינעא (היינו הנגע תחת הבגדים, רש"י) הא

פרשת שלח לך

בפרהסיא, דברהסיא כשגלוי לכל ומתבייש בזה אינם של אהבה ע"כ, ומעתה הנה הא מוציאי הדיבה מצו ליפרוק ולומר דמרים ודאי צדקת היתה, ומה שנצטרעה אי"ז מחמת דיבה אלא יסורין של אהבה היו וזהו שאמר רשעים הללו ראו וכו' כלומר שהנגעים היו גלויין לכל, ובפרהסיא אינם של אהבה וע"כ שמשום הדיבה ואעפ"כ לא לקחו מוסר.

שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִטָּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלַחוּ כָל גִּשְׁיָא בָהֶם (יג,ב)

ממה היו צריכים ללמוד המרגלים

וכתב רש"י וז"ל : שלח לך אנשים - למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקתה על עסקי דבה שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר עכ"ל.

וצ"ב, איך אפשר ללמוד ממרים, הרי לכאורה יש הבדל תהומי בין דיבור של מרים, למרגלים, מרים דברה על משה, מה שאין כן המרגלים שהוציאו דיבה על עצים ואבנים.

ולכאורה איפכא מסתברא, דוקא בגלל שמרים נענשה על שדברה על משה שמע מינה שדוקא על בני אדם אסור לדבר וכ"ש על צדיק כמו משה משא"כ לדבר על עצים ואבנים ודאי יהיה מותר.

ולע"ד נ"ל שיש מכנה משותף בין שני הדברות ולזה היו צריכים המרגלים לשים לב.

הנה בתשובת הקב"ה על דברי מרים נאמר (יב,ח) "פָּה אֶל פֶּה אֶדְבָּר בּוֹ-וּמִרְאָה וְלֹא בְחִידִית וְתִמְנַת יִי-יְבִיט וּמִדּוּעַ לֹא יִרְאֶתֶם לְדָבָר בְּעֵבְדִי בְּמִשְׁהָ". וכתב רש"י וז"ל : פה אל פה - אמרתי לו לפרוש מן האשה. והיכן אמרתי לו, בסיני (דברים ה,כז) לך אמור להם שובו לכם לאהליכם, ואתה פה עמוד עמדי עכ"ל.

ונראה לדייק ע"פ הדברי רש"י שהקפדת הקב"ה על מרים היתה לא עצם האמירה אלא בגלל שהיה בזה כביכול פגיעה בכבודו של השם.

הרי השם בחר במשה להיות עבדו נאמן, אב לנביאים, וכל מה שמשה עושה ע"פ השם הוא עושה. אם כן כאשר דברה מרים על משה כביכול היא מעוררת החלטת השם בקשר למשה, ועל זה בדיוק עונה השם "פָּה אֶל פֶּה אֶדְבָּר בּוֹ-וּמִרְאָה וְלֹא בְחִידִית וְתִמְנַת יִי-יְבִיט וּמִדּוּעַ לֹא יִרְאֶתֶם לְדָבָר בְּעֵבְדִי בְּמִשְׁהָ".

על נקודה הזו בדיוק באים חז"ל ואומרים "למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקתה על עסקי דבה שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר". דהיינו, אם מרים שלא דברה ישירות נגד החלטת השם בקשר למשה נענשה, מרגלים שדיברו נגד החלטת השם להכנס לארץ ודאי חטאו בזה חטא גדול.

ויקרא משה להושע בן נון יהושע (יג,טז)

ובתיב"ע וכד חמא משה ענוותנותיה קרא משה ליהושע בר נון יהושע.

וצ"ב מדוע כשהוסיף לו לשמו דוקא ביאר התרגום שהיה זה אחר שראה הענוה, דמה שייכות יש לזה עם

פרשת שלח לך

מדת הענוה שבו.

ונראה, דמצינו בספר בית אלוקים (שער היסודות פרק נ"ה) דלעתיד לבא תחיית המתים תהיה על פי סדר א' ב' של שמות האישים. (ויעו' ביד רמה סנהדרין צב, א דמבואר דלפי דרגת האדם יהא כן).

ומעתה י"ל דזהו שהוקשה לו לתרגום, שהיות והושע נקרא תחילה באות ה' לשמו, א"כ כשהוסיף לו משה את האות י' לתחילת שמו הרי מאחר את זמן קומו לתחיית המתים שתהיה על פי סדר הא' ב', אלא דמצינו בספר פנינים יקרים דהביא עלה דענווים לא יהיו לפי סדר הא' ב' אלא הם יקומו תחילה לפני כולם, ולכך כתב התרגום שכשחזה משה בענוותנותו לא חשש מלהוסיף לשמו שם ה' שיודע שלא מאחרו בכך לקום לתחיית המתים.

ולפ"ז יש לבאר מש"כ רש"י שיהי' יושיעך מעצת המרגלים, וקשה דהרי עתה כשנשלחו היו כולם כשרים ומה טעם בירכו שיוושע מעצתם.

ונראה דהורה לו משה הלכה למעשה עפי"ד התוספתא שאסור לדיין שדעתו תהיה מסכמת למה שהכריע חבריו, אלא חייב הוא לדון בדבר בפני עצמו ואם ישקול ויחליט שאכן הכרעתו כמו הכרעת חבריו יאמר זאת כמותו ע"פ הכרעתו, וזהו שאמר ליהושע דוקא בהיותו עניו כדברי התרגום שאף בהיותו עניו לא יחשוש לחלוק על דעת חבריו גדולי דורו ויפסוק כמותם, אלא ידון בעצמו בדבר וישקול הכרעתו ויאמר אותה ללא חת ומורא.

אלה שמות האנשים וגו' ויקרא משה להושע בן נון יהושע (יג,טז)

אלה שמות האנשים וגו' ויקרא משה להושע בן נון יהושע

'ויקרא משה ליהושע וגו' התפלל עליו קה יושיעך מעצת מרגלים. (רש"י).

וכבר הקשו המפרשים, מדוע לא התפלל אף על כלב.

והנראה, דזהלוא איתא בזוהר, דהמרגלים הוציאו לעז על הארץ כיון שידעו שכשיכנסו לארץ לא יהיו נשיאים ועכשיו הם נשיאים, ע"כ הוציאו לעז בארץ חמדה.

והנה בהכנסם לארץ לא היה יהושע נשיאם של אפרים אלא קמואל בן שפטן, משא"כ כלב היה נשיא יהודה גם בהיכנסם לארץ. ומשום כך על כלב לא חשש שיתפס בעצת מרגלים כי יהיה נשיא גם בארץ, אבל על יהושע חשש ולכן התפלל עליו ואף שיהושע היה המנהיג בארץ, מ"מ ידע משה ביהושע לא האמין לנבואת אלדד ומידד, דמנשה מת ויהושע מכניס לארץ.

לתור את ארץ כנען (יג,יז)

בפרשה לא נזכרת המילה "ריגול", נאמר: "לתור את ארץ כנען", או "וישלח אותם משה לתור את ארץ כנען", וכן בשובם נאמר: "ויעלו ויתורו את הארץ", "ויוציאו דיבת הארץ אשר תרו אותה".

לעומת זאת בספר דברים נאמר: "ותקרבון אלי כולכם ... ויחפרו לנו את הארץ" וכן "ויפנו ויעלו ההרה ויבואו עד נחל אשכול וירגלו אותה".

בפרשתינו נאמר במפורש שה' הוא השולח כנאמר: "וידבר ה' אל משה שלח לך אנשים", ואילו בספר

פרשת שלח לך

דברים משמע שהציבור דרש - "ותקרבון אלי כולכם".

ההסבר הוא, שהקדוש ברוך הוא מבקש לתור את הארץ - למסור רשמי תייר, ואכן, הרשמים הם נהדרים: "זבת חלב ודבש", אך העם, טוב היה לו בגלות, הם מחפשים את הרע, הם רוצים "לחפור" את הארץ, רוצים "לרגל" אותה, ובמחשבה כזו תמיד ימצאו פסול - "עז העם הזה", "ילדי הענק ראינו שם", זו מלכתחילה בגידה ברצון הקדוש ברוך הוא, ועל כן העונש הוא קשה - "במדבר הזה יפלו פגריכם". הראיה הנכונה היא - "וראה בטוב הארץ".

והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ (יג,כ)

והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ

ויל"ע כיצד מותר להם למרגלים לקחת הפירות מפירות ארץ ישראל, והלא של בני כנען הם, וגזל עכו"ם אסור.

ויש שרצו לומר ע"פ דברי המחנ"א שחידש דאין גזל עכו"ם אסור אלא דומיא דויגזול את החנית מיד המצרי, והיינו שלוקח את הגזילה ממנו בפניו, אמנם שאר גזילה וכגון היכא דנוטל הגזילה בלא שיידע זאת הנכרי שרי.

ותמוה מאד, דהא סוגיא ערוכה בפ"י (דב"ק קיג, ב) רב אשי הוה קאזיל באורחא, חזא שיבשא דגופנא בפרדיסא ותלי בה קיטופי דעינבי, אמר ליה לשמעיה זיל חזי אי דכותי נינהו אייתי, אי דישראל נינהו לא אייתי לי, שמע ההוא כותי דהוה יתיב בפרדיסא, אמר ליה דכותי שרי, א"ל כותי שקיל דמי ישראל לא שקיל דמי, הרי מבואר דר' אשי שרצה ליקח שיבשא מכרם הגוי ולשלם לו אסור נמי משום איסור גזל, הרי דגם בזה איכא איסורא.

וגם אין לתרץ דלקחו הפירות ממקום הפקר, דכבר נתבאר שאין מקום הפקר בלא בעלים, (ומה שלוקחים סכך או ערבות מגדות הירקון, אף שהקרקע שייכת לבעלים או למדינה, הוא משום דבעלים גופייהו ניחא להו שיזמרו עציהם). וי"מ שבזה גופא שנטלו הפירות עשו חזקה בארץ והוי הארץ שלהם.

היש בה עץ (יג,כ)

העם הזה, עם ה', עם סגולה הוא. מאמינים בני מאמינים. במאות אלפים גדש את אתרא קדישא מירון בהילולא דרבי שמעון בר יוחאי, ברבבותיו נוהר הוא לציון רבי מאיר בעל הנס, הרמב"ם, האר"י הקדוש, ועוד. זכותם תגן על כל דרי הארץ הזאת.

ועם זאת, כשביקשו ישראל להיכנס לארץ, לא חשש משה רבינו שהצדיקים הקבורים כאן מאז ומעולם - כאדם וחווה, שם ועבר והאבות הקדושים - יגנו על יושבי המקום. הוא שלח את המרגלים לראות "היש בה עץ", אם יש בה צדיק חי שיגן עליהם בזכותו. ואכן, באותם ימים מת איוב, והם ענו: "סר צילם מעליהם" - הוא כבר פסק לגונן עליהם. למרות שנקבר שם!

רואים אנו, שזכותו של הצדיק החי מגוננת עשרות מונים מזכותו לאחר פטירתו! הלוואי ונשכיל להסתופף בצל רבותינו מאורי דורנו שרי התורה ארזי הלבנון, החיים עימנו לאורך ימים טובים. לבקש הדרכתם וברכתם, כי באורם נראה אור והם לנו למחסה ולעוז!

פרשת שלח לך

וכך כתב רבינו יעקב סקילי זצ"ל, תלמיד רבינו הרשב"א זצ"ל: "הושיעה ה' כי גמר חסיד, כי פסו אמונים מבני אדם", פסוק זה אמרו דוד המלך עליו השלום על פטירת החסיד והצדיק (הקרוי "אמונים", על שם הכתוב: "וצדיק באמונתו יחיה"), ובא להודיע גודל התועלת שהיו מועילים בחייהם, ומה הפסיד הדור בפטירתם ובהסר צילם מעליהם - ידוע הוא כי הצדיק מגן על דורו וזכותו גודרת פירצות הדור, דכתיב: "וצדיק יסוד עולם".

ובעוד שהצדיק חי, כמעט שאין הדור צריך תפילה כדי שיושיעם השם יתברך. כי זכותו של הצדיק ותפילתו תספיק להם. וזו היא התועלת הגדולה שהצדיק מועיל לדורו בחייו, ובפטירתו סר צילו מעליהם ואז צריכים תפילה ובקשה להתחנן להשם יתברך שיושיעם. וזהו שאמר בדרך תפילה: "הושיעה ה' כי גמר חסיד". כלומר, עד עתה בעבור שהחסיד והצדיק היה עימנו חי לא היינו צריכים לבקש רחמים להושיענו, כי בזכותו היתה באה הישועה. אבל עתה שנפטר, הושיעה ה'!

ובעניין זה - מעשה שסיפר הגאון רבי סוסו הכהן זצ"ל מגאבס שבתוניסיה. נורא ונוקב, אולי יעורר ונפיק לקח:

מעשה בחסיד שנסע לעיר אחת, ובהגיעו לשם שאל על בית מלון כשר בתכלית ההידור והכשרות. היפנה אותו אדם לאכסניה מהודרת ואמר לו: "אל תחליפנה ואל תמירנה, כי בעל האכסניה הוא אדם נפלא, ירא שמיים ורב חסד, אוהב ומוקיר רבנו, טוב לשמיים וטוב לבריות!"

שמע החסיד לדבריו, וסר אל אכסניה. ואכן, התכבד בכבוד מלכים, סעד את ליבו ועלה על יצועו.

בחצי הלילה שמע קול מוזר. פקח עיניו, וראה לאור הנר שבעל האכסניה משחזר סכין ענקית. מפעם לפעם בודק הוא בציפורנו האם חדה היא דיה, וממשיך להשחיתה. תמה ושאל: "הגידה נא לי, למה לך סכין זו עכשיו?"

ענהו האכסנאי בתמימות: "סכין זו היא עבורך...!" חרד החסיד ונלפת. רעדה אחזתו, מאין יבוא עזרו? אין זאת, אלא שנפל ביד מטורף! החליט לנקוט בקול רך ומפויס. אמר ברעדה: "הכל משבחים אותך כי ירא אלקים אתה, ושאתה טוב ומטיב לברואים כולם. ואיך תשפוך דם נקי, וחטאת לאלוקים ולאנשים?"

והאכסנאי ממשיך להשחזר.

"אמור נא לי", ניסה האורח לרכך את לבבו, "איזו תועלת תפיק מרציחתי, הרי עני ואביון אני!"

והאכסנאי שותק, מרוכז בהשחזת סכיניו.

ניסה החסיד את הנימוק האחרון: "אם תרצחני, יודע הדבר. שכן אחד התושבים הנחני לבית מלונך, ועם שחר יבוא לחפשני כאן. ומשלא ימצאני, תפתח חקירה. היכן תסתיר את גופתי?"!

בדק האכסנאי את הסכין. נראה שבדיקתו הניחה את דעתו. עתה פנה אל החסיד ואמר: "מורי ורבי, חסיד קדוש, אל נא תחשבני לרוצח נפשות! עוול אתה עושה לי, בחשבך אותי לרוצח בעבור בצע כסף! מדוע ברגעך האחרונים עובר אתה על הציווי לדון כל אדם לכף זכות?"!

והחסיד שומע, ואינו מבין מאומה. מה מתרחש כאן? והאכסנאי ממשיך -

פרשת שלח לך

"האמת היא, שאני ירא שמיים ומיטיב לכל האנשים. ואף עתה מתכונן אני לשחוט אותך לשם שמיים, ולטובת אחינו בני ישראל הגרים בעיר זו."!

"חידות לי דברייך", רעד קולו של החסיד. "מיד תבין", אמר האכסנאי, כשהוא מתקרב אליו, והסכין בידו. "זה לי ארבעים שנה שאני מחזיק באכסניה זו, ומעולם לא הזדמן לכאן חסיד נעלה כמוך. ומה אומר לך, שער בנפשך כי בכל בית העלמין שלנו לא נקבר אפילו צדיק אחד שנוכל להשתטח על קיברו ולבקשו שיעתיר בעדנו! ועתה, מאחר שראיתי אותך צדיק וחסיד, ברצוני שתיקבר בבית הקברות שלנו. שאהיה אני ממזכי הרבים, וזכות הרבים תהיה תלויה בי לנצח נצחים" ... והתקרב עוד יותר...

עד כאן הסיפור. וכשמתבוננים, מוצאים בו נמשל נוקב עד למאוד. כולנו מעריצים... צדיקים מתים! "אחרי מות, קדושים אמור". אך עוצם הצדיק את עיניו, והכל נוהרים לקיברו, מתחננים ומעיתרים לישועה. ואין איש שם אל ליבו, שעיקר תועלת הצדיק היא בחייו. כאשר ניתן להיאות לאורו, לקבל ממנו הדרכה, להנות ממנו עצה ותושיה, להתברך ולהוושע! ולא אחת, מצערים אותו בחייו, רודפים אותו, משחזים כנגדו לשון, אם לא סכין. מקרבים את קיצו, כדי לעלות על קיברו...

ויעלו בנגב ויבואו עד חברון (יג,כב)

הגמרא שואלת והרי היה צריך להכתב "ויבואו"? ומיישב רבא: מלמד שפירש כלב מעצת מרגלים והלך ונשטח על קברי אבות, אמר להם: אבותי, בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים, ולכן נאמר "ויבוא" - רק כלב בא עד חברון.

מכאן אומר בעל ה"קב וישר" - רבי צבי הירש קיידנובר זצ"ל, נתפשט המנהג שהולכים על קברי אבות להתפלל ביום שמת בו אביו או אמו ... כשהולכים על קברי ישראל להתפלל, מתעוררים כל הנשמות שבגן עדן באותה התפילה, כי הקדוש ברוך הוא גזר על נפשות הצדיקים שיהיו מצויין על הקברות לטובת ישראל, שיהיו שומעין לתחינות ותפילות ישראל הבאים להתפלל על הקברות. בעת שהנשמות ונפשות שומעין תפילתן של החיים המתפללין על צערן, אז הם מעלין התפילות לגן עדן.

למקום ההוא קרא נחל אשכול על אודות האשכול אשר כרתו משם בני ישראל (יג,כד)

יש להעיר בזה, למה נתייחד שם המקום על אודות האשכול, הלא לקחו משם אף מן הרימונים ומן התאנים. ועוד יש להעיר, דבכתובים מבואר דחלוק ביסודו מה שלקחו מן הענבים ומה שלקחו מן הרימונים והתאנים, דהנה כתוב (לעיל פסוק כג) שכרתו זמורה ואשכול ענבים אחד, ואילו לענין התאנים והרימונים לא הוזכר שכרתוהו מן האילן, גם צ"ב מה הוצרך התורה לחדש שהיה ימי ביכורים ענבים, וכבר עמד בזה הט"ז.

ואשר נראה בזה, דהנה כתיב והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ, וענינו כתב בתרגום יונתן שציוה אותם שיעשו חזקה, והיינו שיקנו את הארץ בקנין חזקת הילוך דבזה שהלכו בגבוליהן הוי חזקה, ובספורנו הוסיף דאמר להם שיהיו עושים חזקה בלקיחת הפירות, והיינו דבזה גופא שתלשו את הפירות הוי חזקת בעלות לקנות את הארץ.

והנה איתא (בב"ב לו, ב) דלדעת ר' ישמעאל אינו נחשב חזקה אא"כ אכל המחזיק פירא רבא, וכתב הרשב"ם (ד"ה פירא) וז"ל, כשנגמרה כל התבואה לפיכך צריך בתבואה ג' חדשים יעו"ש, וא"כ כיון שהמרגלים באו לקיים דין חזקה בתלישת הפירות, הרי שכתבה תורה שהיה זה זמן ביכור ענבים, שבכך נחשב ביותר אכילת בעלות במה שהמה אוכלים אותם, שכבר נשלם בישראל של הענבים ונתקיימה

פרשת שלח לך

החזקה. הלא לפ"ז נראה דעיקר מה שהביאו המרגלים את הפירות הוא כדי להראות את ישראל מפני הארץ, ולכן הוצרכה תורה לכתוב שכרתוהו, כי עיקר המכוון בזה הוא להראותם לישראל, אכן בענבים היה קיום דין נוסף בגוף הכריתה עצמה, כי בכך חייל המעשה קנין לקנות את הארץ, ומיושב בזה גם מה שנקרא המקום רק על שם האשכול, כי היה בזה קיום דין מיוחד במקום שהיה מעשה קנין משא"כ בתאנים ורימונים.

והנה בחידושי חת"ס (בב"ב כח, א) הקשה במה דמבואר בכתובים כאן שזמן ביכורי ענבים היה בסוף סיון, (שהרי ארבעים יום לפני תשעה באב הלכו המרגלים), ואילו (בב"מ קו, ב) מבואר דזמן ביכורי ענבים הוא בתשרי, וכמו שמבואר כן בתוס' (ב"ב כח, א ד"ה כנס), וכתב ליישב דבארץ ישראל התבואה והפירות מתבכרים יותר מהר, ולזה בסיון היה כבר זמן ביכורי ענבים, עכ"ד. והנה בתוס' שם מבואר דזמן ביכור התאנים הוא בחצי סיון ותמוז וחצי אב (כמבואר בב"מ שם), ואח"כ הוא זמן בציר ענבים, והוא בזמן תשרי, וכתבו בתוס' דמ"מ התאנים עדיין מונחים בשדות לקייצם ואין מכניסים אותו לבתים עד אחר זמן ביכורי ענבים, הלא לפ"ז נמצא דלפי דברי החת"ס הנ"ל שזמן ביכורי תאנים הוא לפני הענבים, א"כ נמצא דכבר נקצצו התאנים בארץ ישראל טרם בוא המרגלים.

הלא מעתה מיושבים כל הכתובים מאוד, שהמרגלים לא תלשו מן התאנים, לפי שהתאנים כבר נקצצו לפני בואם, שהרי הם הגיעו בזמן ביכור ענבים של ארץ ישראל, ולכן קיום דין חזקה קיימו דוקא בכריתות הענבים, ולכן קראו למקום ההוא נחל אשכול על אודות האשכול אשר כרתו, כי היה קיום דין בכריתה זו כמש"נ, וכל מה שהביאו התאנים והרימונים הוא רק להראות לישראל מפני הארץ.

יוציאו דיבת הארץ אשר תרו אותה אל בני ישראל (יג,לב)

איש צדיק היה בירושלים של מעלה, רבי סוקולובסקי שמו, נשמתו עדן. חתנו חביבו של רבה הנערץ של "מיר" שבליטא, הגאון הצדיק רבי אברהם צבי קמאי הי"ד. עד לפני כעשר שנים חי היה והלך בין מבואותיה של ירושלים על מטען תשעים שנותיו הגדושות בתורה, בחסד ובהצנע לכת.

אפוף שתיקה של סייג לחכמה היה רק לעתים נסדק חריץ בחומות הדומיה, וממנו בצבץ העושר הספון, תורת החיים של תשעים שנות חיים בצל גדולי עולם ובסערות הימים. הסיפור דלהלן, המדהים והמופלא, הוא שלל שזכו בו אנשים שנכחו ברגע של היבקעות סכר בפלך השתיקה. שלל ששווה הון. וכך סיפר רבי דב זצ"ל:

בעיר מיר חי יהודי אמיד, בעל בעמיו. נכסיו היו מוצלחים וקרובים לעיר, והברכה היתה שרויה במעשי ידיו, באופן שלא נשקפה כל סיבה שתצדיק שינוי כל שהוא במערך חייו. למרות זאת פשטה ביום בהיר השמועה שאותו פלוני מחסל את כל עסקיו ומוכר את מטלטליו. מדוע? היתכן? התשובה לא איחרה לבוא: אותו יהודי בעל רגש חם החליט לעקור ממקומו ולעלות לארץ ישראל, ארץ הקודש. לחון את עפרה ולקיים בגופו מצוות ישוב ארץ ישראל. השמועה היכתה גלים, גלים של חיבה ואהדה למעשהו הנאצל.

בבוא יום הפרידה התאספו בני העיירה להיפרד ממנו ברגשי קודש, בערגה לארץ הנכספת ובקנאה סמויה על שזכה הוא למה שאחרים לא זכו: לעלות לארץ ישראל. אף הוא ענה כנגד המברכים: "לשנה הבאה בירושלים הבנויה" כולנו יחד, ומשם הועיד פניו ירושלימה.

עברו שבועות ואולי חודשים. האירוע היה כבר נשכח, אלמלי ביום בהיר הופיע פתאום היהודי בשערי מיר. הוא חזר, שב על עקבותיו. מה קרה? גם הפעם התאספו כל בני העיירה לבית הכנסת, והפעם כדי לשמוע

פרשת שלח לך

חויות מארץ הקודש. תיאור מכלי ראשון. וכי זוטרתא מלתא? לא מפי השמועה ולא מספרים, אלא מעד ראייה ממש, שזכה לדרוך על עפר הארץ, למשש את אבני הכותל המקודשות ולנשום את אוויר הנשמות של ירושלים.

והאיש עלה על הבימה והחל לספר ולתאר את הארץ הטובה ואת יושביה, את הקודש ואת המקדש, את אוירא דארץ ישראל ואת נועם זיווה. הוא מתאר בפאתוס, והציבור שומע בשקיקה ושותה בצמא כל מילה.

ואז, בשיא של התיאור, נתכרכמו פניו, והוא עבר בקול נוגה לתאר את המצב הכלכלי הקשה בארץ ישראל. אבל... אבל - אמר האיש, לחיות שם קשה מנשוא. אין פרנסה, אין אוכל לפי הטף, החיים קשים וחסרי מוצא. הוא המשיך ותיאר את הדחק ואת לחץ החיים בו שרויים אנשי הישוב - כפי שאכן היה, ולא נתקררה דעתו עד שפלט מפיו את הסיומת הקשה: "עדיף להיות כבשה במיר מאשר להיות אדם בארץ ישראל..."

וכאן מגיע רבי דב לשיאו הדרמטי של הסיפור. מספר ר' דוב: הדברים יצאו מפיו, ולנוכח עיני הקהל המזועזע התחוללה זוועה: האיש חטף כנראה בו ברגע שבץ מוחי, פניו נפלו, כל גופו נשמט והוא החל צונח אט אט ארצה. הוא לא נפל, גם לא התעלף ולא איבד הכרתו, שריריו התנוונו וקומתו הזקופה הושפלה. תוך רגעים ספורים נותר האיש שרוע על ידיו ועל ברכיו הולך על ארבע, משהו שהזכיר מאד את הילוכה של ה.... כבשה... גם דיבורו ניטל מפיו, והוא לא היה מסוגל יותר לדבר. רק הברות שונות יצאו מפיו, הברות שדמו אף הן להיגוי הקבוע של הכבשים מ מ מ ...

רבי דב זצ"ל, שחשש ששומעיו יתייחסו לסיפור בספקנות, טרח להדגיש כי עודנו זוכר כי בעודו ילד, בעת שהיה הולך עם הילדים בני גילו אל החיידר, היו הם עוברים מול בית האיש ההוא, שם במרפסת היה מוטל גחון על ברכיו וידיו ופולט הברות משונות והילדים - כמו ילדים - היו מניפים לעברו אצבע מאשימה ומתריסים כנגדו: "נו, אתה עוד תעיז לדבר לשון הרע על ארץ ישראל...???"

הארץ אשר עברנו בה לתור אותה טובה הארץ מאוד מאוד (יד,ז-ט)

הארץ אשר עברנו בה לתור אותה טובה הארץ מאוד מאוד. והביא אותנו אל הארץ הזאת וכו'. אך בה' אל תמרודו וכו'.

יש לדקדק, מהי סמיכות הכתובים שהארץ טובה היא מאד אך בה' על תמרודו.

ונראה, דהנה מבואר בחסד לאברהם (מעין ג' מין הארץ סוף נהר י"ב) וז"ל ודע כי אר"י אינה מכפרת על עבירות הנעשים בה כי אם אל השגגות בלבד, אבל אותן שבמזיד אינן נמחלין כ"א ביסורין וכו' עיי"ש, הרי מבואר דארץ ישראל מכפרת היא על השגגות שעושין ישראל ולא על המזידין.

ומעתה י"ל, דזהו טובה הארץ וגו' והביא אותנו וכו' דטובה הארץ אף לכפר העוונות, אך בה' אל תמרודו דלשון מרד קאי על עבירה שבמזיד, ללמדך כי על החטאים שבמרידה אין כפרה ע"י מצות ישיבת אר"י וזהו שאמר אך בה' אל תמרודו.

אכנו בדבר ואורשנו ואעשה אותך לגוי גדול ועצום ממנו (יד,יב)

יש לעיין, דהלא בב' פעמים מצינו גזירת כליה על החוטאים בישראל ח"ו, במעשה העגל ובחטא המרגלים,

פרשת שלח לך

ועמד משה והתחנן עליהם וביטלם, אך מצינו חילוקי לשונות בין הגזירות, דבמעשה העגל אמר הקב"ה למשה 'ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול', ועמד משה וביקש באומרו 'זכור לאברהם ליצחק ולישראל וכו', ופרש"י שאמר משה דאם אינן ניצולין בזכותן מה אתה אומר לי ואעשה אותך לגוי גדול, ואם כסא של שלוש רגלים אינו עומד לפניך בשעת כעסך ק"ו לכסא של רגל אחד'.

ואילו במעשה המרגלים אמר הקב"ה למשה כלישנא דקרא הכא, ולא מצינו כאן שמשה הזכיר זכות אבות ובא בטענת ק"ו מכסא של ג' רגלים דאינו עומד, אלא בא בטענה אחרת דאמרו הגויים מבלתי יכולת ה' להביא את העם וגו', וא"ל הקב"ה סלחתי כדברך, ופרש"י בשביל מה שאמרת מבלתי יכולת ה'.

וקשה מדוע לא הזכיר משה כאן זכות אבות כפי שהזכיר בחטא העגל, וביותר דבחטא המרגלים נענשו בגזירת מ' שנה ופרש"י דהוא משום שלא יתחלל שמי במגפה לאמר מבלתי יכולת ה' להביאם, לפיכך לא אמיתם פתאום כאיש אחד אלא מעט מעט, ולכאורה לפי טענת משה בגזירה זו נענשו יותר מחטא העגל, דכאן יש אופן שלא יאמרו הגויים כן כשימותו במעט מעט, וודאי שנצטרך לזכות אבות ולק"ו מכסא הכבוד.

ונראה לומר, דיש חילוק בין ב' הגזירות שנרמזו בדברי רש"י בהם, דבמעשה העגל הגזירה היתה 'ואכלם' שחפץ היה ה' להשמיד את שונאי ישראל וממילא אעשה אותך לגוי גדול ולא יבוא אומה חדשה תחת כלל ישראל, ועלה בא משה בטענת אבות באומרו הרי הבטחת לאבות שעם ישראל יהיה לנצח, וכן טען שאם כסא עם שלשה רגלים לא מתקיים ק"ו שכסא עם רגל אחת לא יתקיים, משא"כ במעשה המרגלים לא היתה הגזירה לכלותם, אלא 'אכנו בדבר ואורישנו' שחפץ ה' רק להכותם על חטאם, וביותר אמר למשה ואעשה אותך לגוי גדול ועצום ממנו, ופרש"י שאם תאמר מה יהא לשבועת אבות אעשה אותך לעצום ממנו שאתה מזרעם, נמצא שחפץ היה ה' להמשיך את שבועת האבות ע"י משה שהיה מזרעם שידגל, ורק רצה להכותם על חטאם, ונמצא שלא היתה כאן מטרה לבנות אומה חדשה בכלל ישראל אלא המשך קיומו, ולכך לא טען משה לזכות אבות ולק"ו מכסא הכבוד, דהרי משה נתווסף לכסאם של ג' האבות ואינו כסא של איש אחד בדוקא.

סלח נא לעוון העם הזה כגודל חסדך וכאשר נשאתה לעם הזה ממצרים ועד הנה (יד,יט)

ומהראוי ליתן שימה, דקודם (פסוק יח) פתח בהזכרת י"ג מידות ואמאי לא המשיך גם נוצר חסד לאלפים להזכיר זכות אבות ועי' ברמב"ן מש"כ בזה.

והנה כתיב (בראשית טו, יג-טז) כי גר יהיה זרעך וגו', ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, ואתה תבא אל אבתיך בשלום תקבר בשיבה טובה, ודור רביעי ישובו הנה, ע"כ.

ויש לדקדק דמתחילה דיבר מענין זרעו דור רביעי וגו' ועבר לענין קבורת אברהם וחזר שוב לדבר מזרעו דור רביעי וגו', דלכאורה הוא המשך לריש הדברים ואמאי הפסיק לדבר מענין קבורת אברהם, אמנם רש"י פירש ודור רביעי דקאי אכלב בן יפונה שהוא דור רביעי והיה מבאי הארץ,

והנה לעיל עה"פ (יג, כב) ויבא עד חברון כתב רש"י, כלב לבדו הלך ונשתטח על קברי אבות, ואשר לפ"ז אפשר בביאור הפסוקים, דאתה תבא אל אבותיך היינו שיקבר בחברון ועי"ז ודור רביעי ישובו הנה שישבו כלב להשתטח על קברו ועי"ז כך ינצל מן המרגלים, ונמצא דישבו הנה הכוונה לחברון,

והנה מצינו שבכדי לעורר זכות אבות היו מזכירין חברון שזהו מקום מנוחתם וכדתנינן תמן (ירושלמי יומא

פרשת שלח לך

פ"ג ה"א) האיר פני כל המזבח עד שבחברון וכו' ולמה עד שבחברון וכו' בא להזכיר זכות אבות ע"ש. והנה משה אמר ממצרים ועד הנה דבזה רצה להזכיר זכות אבות דהנה קאי אחברון כמש"נ, והכ"נ י"ל דהזכיר משה באמרו עד הנה זכות אבות שבחברון.

והעמלקי והכנעני יושב בעמק (יד,כה)

וברש"י אם תלכו שם יהרגו אתכם מאחר שאיני עמכם, ע"כ. ויש לשאול דהא לא מצינו קודם לכן ששאל על יציאה למלחמה, שהרי על מלחמה צריכים לישאל, ואמאי הודיעם זאת ללא שאלתם.

ונראה לומר, דהנה בעצם שילוח המרגלים יל"ע מה חטא היה בכך, דהלא גם אצל יהושע מצינו ששילח מרגלים ולא נחשב לגביו חטא.

ונראה עפמש"כ רש"י (דברים א, ח) עה"פ באו ורשו את הארץ, אין מערער בדבר ואינכם צריכים למלחמה, ואילו לא שלחו מרגלים לא היו צריכים לכלי זיין, ע"כ. והיינו דמעיקרא בדרך כניסתן לארץ לא מיבעי כלל למלחמה רק בואו ורשו בלבד וה' ילחם לכם, ובזה האופן הא לא בעינן למרגלים כלל שהם מענין המלחמה, אולם אחר ששלחו מרגלים הרי שמעתה ביאתן לארץ היא באופן של מלחמה, ומדרכי המלחמה הוא שילוח מרגלים ג"כ ומשום כן לגבי יהושע ל"ש שיחשב לחטא דבמלחמה איירי ושפיר עבד,

ולפ"ז יש לבאר הא דכתיב והעמלקי והכנעני וגו' דעד עתה לא היוצריכים לאזהרה כלל כיון שהיו בדרכם על הארץ לנחול אותה בלא מלחמה ולא היו צריכין לכלי זיין, אולם לאחר חטא המרגלים שלא האמינו שינחלו את הארץ בלא מלחמה ושלחו מרגלים, עתה נשתנה דינם לנחול את הארץ במלחמה, ולזאת הזהירם כעת שעתה אינו עמהם במלחמתם.

במספר הימים אשר תרתם את הארץ (יד,לד)

ואותי יום ידרשון

מצינו סיפור בגמרא, ושייך הוא לפרשתנו, ויותר מכך - שייך הוא לנו, לכל אחד מאיתנו! וזה הסיפור: רב אידי, אביו של רבי יעקב, רגיל היה ללכת רגלי מביתו לשיבתו של רבי יוחנן, מהלך שלושה חודשים! יצא מביתו לאחר חג הסוכות, והגיע באמצע החורף. שהה יום אחד בישיבה - וכבר הוצרך ללכת חזרה, כי הבטיח לאשתו שבלייל הסדר יהיה בביתו! יצא מביתו לאחר חג הפסח, הגיע לשיבה באמצע הקיץ, למד יום אחד, והוכרח לשוב על עיקבותיו. כי הבטיח לאשתו להיות בחגים בביתו!

היו התלמידים מזלזלים בו: מה אפשר כבר ללמוד ביום אחד, ולמענו לשהות בדרכים חצי שנה! והיו קוראים לו "בר בי רב דחד יומא": תלמיד ישיבה ליום אחד... נפגע, והקפיד. חשש רבי יוחנן שבני הישיבה ייענשו בהקפדתו! פייסו, ודרש בישיבה: כתוב "ואותי יום ידרשון, ודעת דרכי יחפצון" - לומר לך, שכל העוסק בתורה אפילו יום אחד בשנה, מעלה עליו הכתוב כאילו עסק בה כל השנה כולה. וכן במידת פורענות, דכתיב (בפרשתנו): "במספר הימים אשר תרתם את הארץ". וכי ארבעים שנה חטאו, והלא ארבעים יום חטאו! אלא לומר לך, שכל העובר עבירה אפילו יום אחד בשנה, מעלה עליו הכתוב כאילו עבר כל השנה כולה!

ויש להבין: אדם הולך שנה פחות יום ולומד יום אחד - יום זה חשוב כשנה. כי כל השנה היתה כהכנה

פרשת שלח לך

לאותו יום. ואם ילך שנה פחות יומיים וילמד יומיים? לכאורה יחשב גם לימודו כשנה. שהרי מי שלומד כל השנה, גם לו תחשב שנה של לימוד. הלא כן? אך לא - שהרי הביאו ראיה מהמרגלים, שהלכו ארבעים יום ונחשב להם לארבעים שנה. הרי שהלומד שלוש מאות ימים בשנה מקבל שכר כשלש מאות שנים! על כל שעת לימוד מקבלים איפוא שכר כחודש שלם, ועל כל שתי דקות - כיום לימוד! כמה יקרה איפוא כל דקת לימוד!

יִשְׁכְּמוּ בְּבֹקֶר יַעֲלוּ אֶל רֹאשׁ הָהָר לֵאמֹר, הֲנֵנוּ וְעַלֵּינוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה'.
- דעת תורה מהי (יד,מ)

אתה משמח את אלוקים?

&& יִשְׁכְּמוּ בְּבֹקֶר יַעֲלוּ אֶל רֹאשׁ הָהָר לֵאמֹר, הֲנֵנוּ וְעַלֵּינוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה'... וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לָמָּה זֶה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת פִּי ה', וְהוּא לֹא תַעֲלֶה: אֶל תַּעֲלוּ כִּי אֵין ה' בְּקִרְבְּכֶם, וְלֹא תִגָּפוּ לִפְנֵי אֱיִבֵיכֶם: כִּי הָעַמְלָקִי וְהַכְּנַעֲנִי שָׁם לִפְנֵיכֶם וְנִפְלְתֶם בְּחֶרֶב... יַעֲפִלוּ לַעֲלוֹת אֶל רֹאשׁ הָהָר... וַיֵּרֶד הָעַמְלָקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בְּהָר הַהוּא, וַיִּכּוּם וַיַּכּוּם עַד הַחֲרָמָה: (במדבר י"ד מ' - מ"ה).

&& בפרשת השבוע אנו נחשפים לנקודה מאוד רגישה ועדינה - מה שנקרא היום "דעת תורה", ובפסוקים הנ"ל אנחנו רואים מה קורה לאדם שנופל בנקודה הזו, גם אם כוונותיו צרופות ונפלאות. היכן אנו רואים זאת?

&& בפרשת השבוע משה רבנו שולח מרגלים לרגל אחר ארץ ישראל, המרגלים מפליגים לדרכם ובודקים את טיב הארץ ועוצמת אנשיה, וכעבור 40 יום הם חוזרים ממסעם ומוציאים את דיבתם הרעה על הארץ.

&& העם שומע את הממצאים הכואבים והנתונים הקשים ומאמין למרגלים ובוכה על מר גורלו, יהושע וְכָלֵב מנסים לעשות סדר בבלגן ולהבהיר לכולם שהמרגלים מרמים אותם ובעצם הארץ טובה מאוד, אך העם ממאן לשמוע ליהושע וְכָלֵב - ואף מנסה לרגום אותם באבנים.

&& בורא עולם מחליט שהסאה הוגדשה ויש להעניש את החוטאים, וכך היה. המרגלים מתו בייסורים קשים ועינויים מרים כמבואר בחז"ל באריכות, ואף בני ישראל נענשו על שהאמינו למרגלים וקיבלו לשון הרע על ארץ ישראל והם איבדו את הזכות לעלות לארץ, ואלוקים החליט שהארץ תינתן רק לבניהם.

&& בני ישראל שומעים על העונש הגדול ואוחז אותם צער נורא וחרטה עמוקה, ולפתע קמה מתוכם קבוצת "מעפילים" ומודיעה שהיא רוצה לעלות לארץ. משה רבינו מודיע לאותם מעפילים שרצונם הנפלא הגיע באיחור ועליהם לשאת את עונשם ולמות במדבר - ולא כדאי להם להמרות את צו הבורא ולנסות לעלות לארץ, פן יפלו בחרב יושבי המקום. אך אותם אנשים התעלמו מדברי משה ופתחו במסע עלייה לארץ, וסופם שנפלו בחרב העמלקים.

&& עד כאן ההיסטוריה הכואבת, וכל מי שמעמיק בה לומד ממנה שתי נקודות מהותיות ויסודיות בסוגייה שנקראת "דעת תורה", ואלו הן:

&& נקודה ראשונה:

&& בתחילה המעפילים מיאנו לעלות לארץ - למרות שבורא עולם הודיע שהארץ טובה מאוד. מצד שני אנו רואים שלאחר שמשה הודיע לעם שהוא איבד את הזכות לעלות לארץ - קמה קבוצת מעפילים המחליטה להתאבד למען ארץ ישראל, ולא מעניין אותה שמשה מודיע להם שה' לא בקירבם - ומובטח להם שימותו.

&& והשאלה נשאלת: יהודים מתוקים, מעפילים חמודים, כיצד פתאום נוצר המהפך הזה בלבכם? ועוד יותר לא מובן, מדוע באופן שיטתי אתם מתנהגים ההפך מרצון ה'?
&& התשובה על כך מאוד כואבת, וחובתו של כל יהודי להפנים אותה:

פרשת שלח לך

&& ושואלים חכמי המוסר, לשם מה מיידעת אותנו הגמרא את האינפורמציה הזו? מה זה אמור לעניין אותנו? שלרבי מאיר יש תלמידים כל כך פלפלנים ומוכשרים בצורת חשיבתם? ועונים חכמינו, כך: && רוצה הגמרא שנדע שבאופן עקרוני ניתן להסתכל על כל דבר בשתי אופנים, ומי שיתעקש להתיר את השרץ - יצליח לבנות אפילו 150 ראיות לדבריו! אלא שהחכמה לאחוז באמת ולברר מה רצון ה' באמת, האם רצונו שנתייר את הדבר - או שנאסור אותו. && לכן הביאה הגמרא את הסיפורים על תלמידי רבי מאיר. להראות לנו שלמרות פלפלותם המופלגת וכוחם העצום להתיר כל דבר, הם חיזרו תמיד אחר רצון ה' האמיתי - והיו בקבוצה של "תלמידי רבי מאיר", ולא בקבוצה של "נבל ברשות התורה". && את הנקודה הזו אנו רואים בבירור אצל המעפילים הנ"ל שבתחילה הם ראו את ארץ ישראל כעונש נורא - ולאחר מכן הם הסתכלו על אותה ארץ כעל מתנה נפלאה. אכן, לכל מטבע יש שתי צדדים (ליתר דיוק "שלושה צדדים", למעלה, למטה, והחלק שמסביב), והחכמה היא להביט על הצד הנכון, הצד שאלוקים מבקש שנראה, וזה בעצם נקרא "דעת תורה". && אלא שיש דעת תורה נכונה (כמו של משה רבנו), ויש דעת תורה מסולפת (כמו של המרגלים וקורח ועדתו), וצריך להיזהר לא לבלבל ביניהם, וזה גם מעוגן בתורת הגימטריה כדלהלן:

דעת תורה טהורה וצרופה גימטריה &1698(עם הכולל)
לבדוק בכל רגע מה רצון הבורא ממנו כעת גימטריה &1698

דעת תורה עקומה ומסולפת גימטריה &1929(עם הכולל)
להיסחף אחרי כולם בלי לבדוק מהו רצון הבורא ממנו כעת גימטריה &1929

&& נקודה שנייה: && בפרשה אנו רואים שמה שהמעפילים לא שמעו לדעת התורה של משה - והם התעקשו לעלות לארץ, זה נבע מתוך רצון קדוש ורגש חרטה על התנהגותם הקודמת המבישה, שקיבלו לשון הרע על ארץ ישראל. אך למרות שהמניעה של המעפילים היה "כאילו" קדוש, הם נענשו על כך. מדוע? מפני שאדם שלא שומע לגדול הדור, למנהיג הרוחני, לדעת תורה, אפילו שיש לו סברות נפלאות ושיקולים מקודשים, חטאו גדול מנשוא. משום "שדעת תורה" זו מסגרת שלעולם אין לפרוץ, תהיה הסיבה אשר תהיה, והדין המפורסם של "זקן ממרא" יוכיח - שאין לסטות מדברי מנהיגי העדה, אפילו אם נראה לנו שהאמת אחרת מהם.

&& ברשות הקוראים החביבים נרחיב מעט את הנושא הזה, מחמת שמדובר בנקודה שהיא הלב של היהדות ועמוד מרכזי בתורה [כפי שמכנה זאת ספר 'החינוך' שנצטט לקמן], ולמרבה הצער העלבון והקלון - נושא זה נפרץ בדורנו, ואת המחיר אנו משלמים בכל התחומים. בנוער הנושר, בשלום בית המקרטע, בהשקפה המעורפלת, באהבת ה' הרעועה, בחוסר חיבור אמיתי לה' ותורתו, והרשימה עוד ארוכה ועמוקה. אך למה לדבר בחידות אם אפשר לפרוס את הדברים לפרוסות ולעכל אותם כהוגן לורידים ולעצמות? ובכן, בואו נצא לדרך, ונפתח את המקורות בנושא:

1) && וזה לשון ספר החינוך (במצוה תצה): ובכלל המצוה גם כן לשמוע ולעשות **בכל זמן וזמן** כמצות השופט, כלומר **החכם הגדול אשר יהיה בינינו בזמננו**, וכמו שדרשו זכרונם לברכה (ראש השנה כ"ה ע"ב) "יפתח בדורו כשמואל בדורו", כלומר שמצוה עלינו לשמוע בקול יפתח בדורו, כמו לשמואל בדורו.

&& והעובר על זה ואינו שומע לעצת הגדולים שבדור בחכמת התורה בכל אשר יורו, מבטל עשה זה וענשו גדול מאד, שזהו העמוד החזק שהתורה נשענת בו... עכ"ל.

פרשת שלח לך

2) && וזה לשון ספר החינוך (במצוה תצו): ועל דרך האמת והשבח הגדול בזאת המצוה אמרו זכרונם לברכה (בספרי), "לא תסור ממנו ימין ושמאל", אפילו יאמרו לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין, לא תסור ממצותם. כלומר, **שאפילו יהיו הם טועים בדבר אחד מן הדברים, אין ראוי לנו לחלוק עליהם - אבל נעשה כטעותם, וטוב לסבול טעות אחד ויהיו הכל מסורים תחת דעתם הטוב תמיד**, ולא שיעשה כל אחד ואחד כפי דעתו, שבזה יהיה חורבן הדת... והפסד האומה לגמרי. && ומפני עניינים אלה, נמסרה כְּנַת התורה אל חכמי ישראל... עכ"ל.

&& ספר 'החינוך' נותן לנו כאן חינוך גדול בכל מה שקשור "לדעת תורה" - והוא מגלה לנו מספר נקודות ברורות שאין עליהם עוררין, ונסכם אותם במילים ברורות: &&(א) חובה להתכופף לדעת תורה של חכמי ישראל, מפני "שְׁכֻנַּת התורה" נמסרה להם. &&(ב) בכל דור ודור התורה נותנת סמכות וכוח הנהגה והכרעה לגדולי ישראל שבאותו הדור, ממש כמו שהתורה נתנה סמכות וכוח לנביאים הקדושים לפני אלפי שנים. מה שנקרא "יפתח בדורו, כשמואל בדורו".

&&(ג) המתעלם מדעת התורה של גדולי ישראל שבדורו מבטל מצות 'עשה' מהתורה, ועוקר "עמוד חזק שהתורה נשענת עליו" (כפי שהחינוך ניסח זאת לעיל). &&(ד) גם אם גדולי ישראל טועים - מוטב שנעשה כטעותם ונהיה כפופים להם. מפני שמוטב שנעשה כמותם כל הזמן - ונהיה צודקים רוב ככל הפעמים, מאשר נעשה על פי דעתנו - ובקושי נקלע לאמת התורנית פה ושם, ונגיע לחורבן הדת ועקירת התורה. && למען העמקת ההבנה נצטט כאן קטע נוסף מהחינוך - אשר יעזור לנו לעכל היטב את העוצמה של גדולי ישראל, וזו לשונו הטהורה (מתורגם מארמית לעברית):

&& ועל דרך ענין זה... אפרש לך אגדה אחת בגמרא (ב"מ נ"ט ע"ב), לגבי אותו מעשה עם רבי אליעזר בתנורו של עכנאי, אגדה התמוהה עד מאוד.

&& הגמרא מספרת שם שרבי נתן פגש את אליהו הנביא ושאל אותו: מה עושה הקדוש ברוך הוא בזמן ששמע את חכמי ישראל מסרבים להיכנע 'לבית קול' שבקעה משמים ופסקה כנגדם? אמר לו אליהו, תיך הקדוש ברוך הוא ואמר "נצחוני בני", שהיה שמח הקדוש ברוך הוא על שהיו בניו הולכים בדרך התורה ובמצותה להטות אחרי רבים, ולא נכנעו לבית קול שבקעה משמים ופסקה כנגדם. && ומה שאמר הקדוש ברוך הוא "נצחוני בני", חלילה לפרש שחכמי ישראל ניצחו את הקדוש ברוך הוא, אלא הפירוש הוא כך.

&& במחלוקת ההלכתית שהייתה לרבי אליעזר עם חבריו, האמת הייתה עם רבי אליעזר - אלא שחבריו לא ירדו לסוף דעתו, ואפילו מהשמים יצאה 'בת קול' והכריזה שהלכה כמותו. && אך אף על פי כן, מחמת שחכמי ישראל לא הצליחו לרדת לעומק דבריו ופלפולו - הם פסקו כפי דעת תורתם והבנתם באותה סוגייה, כפי הדין התורני שבמקום שאין הסכמה במחלוקת - פוסקים כמו הרבים, אף על פי שיתכן שהאמת אינה כדברי הרבים - והם טועים בהלכה.

&& וזה מה שאמר הקדוש ברוך הוא "נצחוני בני". כלומר אף על פי שהאמת הצרופה היא כרבי אליעזר **"והלכה כמותו"**, מכל מקום **"הלכה למעשה"** תהיה כמו חכמים, אפילו שהם נוטים מדרך האמת. & מחמת הדין של "אחרי רבים להטות" שבאמצעותו הבורא נותן לחכמנו ז"ל סמכות וכוח להכתיב את ההלכה, והרי זה כאילו בעל האמת מנוצח.

&& (עכת"ד החינוך במצוה תצ"ו, ועיין עוד בסוגיית זקן ממרא ותחכים, והדברים עמוקים ודקים והנייר צר וקצר, ולכן נסתפק בזה). &

&& שורה תחתונה: חובתו של כל יהודי להתכופף לדעת התורה של גדולי ישראל, בין אם הוא מבין אותה ובין אם לאו, ואפילו אם נדמה לו שכל גדולי הדור טועים חלילה וכדומה - או שנראה לו שהם עושים

פרשת שלח לך

תקנות מיותרות בכל מיני נושאים (כמו "פלאפון כשר", "אינטרנט סגור" בפיקוח נתיב, "הפרדה באוטובוס" - שנשים ישבו בחצי אחד וגברים בחצי השני, וכל מיני תקנות שנועדו לבצר את חומת הדת וניקיון המוח והדעת), גם אם האדם לא מבין את טעם התקנות הללו, אל לו להתנגח בדעת התורה של גדולי הדור - וכאן נמדד האדם. האם הוא מתכופף לדעת תורה רק בזמן שהוא מבין אותה, או שהוא נכנע לגדולי הדור - כל הזמן, שהרי התורה הסמיכה אותם להגדיר את "כְּוֹנֵת התורה", ולקבוע את "ההלכה למעשה", כפי שהחינוך פסק לנו.

&& האמת היא שנושא זה הוא אחד הנושאים הכי רגישים ביהדות - ולא לכולם יש את הזכות להבין את נחיצותו ועוצמתו. אך אם ספר 'החינוך' הגדיר זאת במילים "העמוד החזק שהתורה נשענת בו", מי יכול להקל בו ראש? מי מסוגל לשחק באש ולעגל פינות בדעת תורה - ובהוראות וסייגים שחוקקו גדולי ישראל? && אשרי המבין זאת וחי כך ומנתב את חייו על פי דעת תורה - בלי חיתוכים וקיצוצים וצנזורים, ענק האדם שמסוגל לחיות בתוך המסגרת של "עשה לך רב והסתלק מהספק", והוא מסוגל לכופף את עצמו "לאלוקים" - שציווה אותנו לשמוע לדעת תורה

&& אדם זה מרוויח בעולם הזה את ההסגולה המפורסמת של "הנוטל עצה מתלמיד חכם - אינו נכשל" (שמות רבה פרשת שמות פרשה ג' ח'), ומהפירות הוא יטעם עוד בעולם הזה - באיכות שלום ביתו וחינוך ילדיו וסייעתא דשמיא שתלווה אותו בכל פינה, והקרן שמורה לו לנצח נצחים.

&& ומה שהכי חשוב, זה שהיהודי הזה משמח את השכינה בכל רגע!!! **האם יש משהו יותר מוצלח מזה?**

ולא יהיה כקרח וכעדתו (יז,ה)

התורה מזהירה אותנו מפני כל שתפות בעיני מחלקת, והנה גם בתוך המחנה פנימה יש רבים הנכשלים בעוון המחלקת, בשונה מעברות אחרות. אמר על כך הרב שטינמן שליט"א, כפי שמובא בחוברת "מזקנים אתבונן":

"יש נבלות וטרפות שאנחנו אוכלים שנאת חנם, מחלקת וכל העיניים שבין אדם לחברו. בזמן האחרון התרבו כל כך יתומים ואלמנות, מי יודע אם לא בעוון המחלקת ארע כל זאת..."?

אמנם מוסיף הרב שטינמן פעמים רבות אנו רואים כי הנענש עצמו לא חטא במחלקת, ובכל אופן הוא נענש מפאת שתי סבות:

האחת מדין ערבות שכל ישראל ערבים זה לזה, ולכן גם מי שלא חטא נענש, והשניה משום שיתכן שלעתים שמע על המחלקת ונהנה ממנה, או, לחלופין, הוא מקבל את הדברים ועל ידי כך משתף למחלקת, על אף שהוא איננו הגורם שלה

וימאסו בארץ חמדה תהילים (קו,כד)

"וארון ברית ה' הולך לפניו דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה". "ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים", אמר רבי חמא בר חנינא: אותו היום סרו מאחרי ה'. חודש ימים שהו בקברות התאווה, דכתיב: עד חודש ימים, ושבעה ימים של הסגרת מרים, דכתיב: ותסגר מרים שבעת ימים, וכתוב: שלח לך אנשים, ותניא: בעשרים ותשעה בסיון שלח משה מרגלים. המקום - מדברן פארן - "וישלח אותם משה ממדבר פארן". בפרשת מסעי נקרא המקום "רתמה" ומבואר בחז"ל על שם לשון הרע של המרגלים, שנאמר: מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים.

לא ככל הגחלים, גחלי רתמים, שכל הגחלים כבו מבחוץ - כבו מבפנים, ואילו גחלי רתמים, אף על פי

פרשת שלח לך

שכבו מבחוץ - עדיין בוערות מבפנים, כך לשון הרע, אף על פי שאתה הולך ומפייסו והוא מתפייס - עדיין הוא בוער מבפנים(על פי מדרש רבה).

מובא במדרש: מה ראה לומר אחר מעשה מרים, שלח לך אנשים? אלא, שהיה צפוי לפני הקדוש ברוך הוא שיאמרו לשון הרע על הארץ. אמר הקדוש ברוך הוא: שלא יהיו אומרים לא היינו יודעים עונש לשון הרע, לפיכך סמך הקדוש ברוך הוא הענין זה לזה, לפי שדיברה מרים באחיה ולקתה בצרעת, כדי שידעו הכל עונשו של לשון הרע, ואף על פי כן לא רצו ללמד.

על שליחת המרגלים מובא ברשב"ם שהקב"ה לא נקב בשמות מי ילך לתור את הארץ, כשם שעשה לנשיאים שמנו את ישראל ובנשיאים שהנחיל את הארץ כמובא בפרשת מסעי, שאותם נקבו בשמות, וכן תנאי התנה להצלחת המרגלים שעליהם להבין כי הארץ היא "אשר אני נותן לבני ישראל", אך המרגלים התכחשו לנקודה זו ולא הזכירו אף פעם את הביטוי "אשר ה' נותן לבני ישראל", אלא: "באנו אל הארץ אשר שלחתנו", "הארץ אשר עברנו בה לתור אותה", וזוהי סיבת כשלונם שנכשלו והכשילו את בית ישראל. נשיאי ישראל המשוללים אמונה בה', בכוחם להביא חורבן וכליה לעם.

"וימאסו בארץ חמדה" - זה הדבר הגרוע ביותר שממאסים ארץ שהקדוש ברוך הוא קורא לה "חמדה", וכמובא במדרש: "מדד הקדוש ברוך הוא כל הארצות ולא מצא ארץ שראויה לינתן לישראל אלא ארץ ישראל, וכשמאסים בארץ חמדה ולא זו בלבד אלא "ותרגנו באהליכם ותאמרו בקנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו" - מבליטים ומפרסמים את חוסר האמונה בבורא, קיבלו עונשים קשים: "להפיל אותם במדבר" - הם עצמם לא יבואו אל הארץ שמאסו בה, וכן, "ולהפיל זרעם בגויים ולזרותם בארצות" - גלות ושעבוד לדורות הבאים.

הגר"י לוינשטיין זצ"ל הקשה באחת משיחותיו מה חשבו המרגלים להרויח על ידי מניעת כניסת בני ישראל לארץ, האם חששו שיפסידו נשיאותם כשיכנסו לארץ, והאם ישנה אפשרות להשאר במדבר, וגם אם יחזרו למצרים, היישארו בנשיאותם? התמיהה הנוספת היא על העם כולו: כיצד יכלה טענת "עם גדול ורם כענקים" להפחידם, הרי בעיניהם ראו את יד ה' הגדולה במצרים, ותגובת העם על ידי בכי ותוספת אמירה של "לו מתנו בארץ מצרים או במדבר הזה לו מתנו", תמוהה ביותר כיצד באו לידי כך קהל ישראל?

ומבאר הרב על פי דברי הרמח"ל האומר: "ופשוט הוא שאפילו אם יפקח האדם על עצמו, אין בכוחו להנצל אלולי הקדוש ברוך הוא עוזרו. היצר הרע תקיף מאד וכמאמר הכתוב: 'צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ה' לא יעזבנו בידו', אפילו יפקח האדם על עצמו בכל כחו, לא יוכל לנצח את היצר הרע, אך אם האדם יפקח על עצמו, אז הקב"ה עוזרו וניצול מן היצר הרע". בני דור המדבר לא סמכו על כך שהארץ טובה ולכן עזר ה' הוסר מהם ונשארו חסרי דעה ולכן האמינו לדברי המרגלים, ולכן למרות כל הניסים שראו במצרים ובמדבר, נמוג ליבם מפחד "ערים בצורות בשמים", ופרשה זו מהווה דוגמא מוחשית לכוחו של היצר בהעדר סייעתא דשמיא לאדם, שהרי כבר נאמר: כל מי שאין בו דעת אסור לרחם עליו. הקב"ה נקרא "מלך עוזר" ופירוש המושג עוזר הוא כשיש עובד אשר לו ניתן הסיוע, אולם, בלא עבודה, לא ישיג האדם סייעתא דשמיא. בפרשת המרגלים, אומר הגר"י לוינשטיין זצ"ל, ראינו מה גדול החושך שבו נמצא האדם בלא סייעתא דשמיא. בזה יובן פשר מצבינו, מצד אחד, הכל מאמינים בעולם הבא, ומצד שני, חיי היום יום מתנהלים מתוך התעלמות כמעט מוחלטת מהעולם הבא. הסיבה היא, העדר סייעתא דשמיא הנגרם בגלל חוסר פיקוח האדם על עצמו.

אין לו לאדם אלא לפקח על עצמו, ואז ינצל, ועל כך נצטוינו: 'ובחרת בחיים', תפקידנו להיות בוחר בחיים ואז יהיה ה' יתברך בעזרינו בכל אשר נלך.

פרשת שלח לך